

Ljubljanski

ZVON.

LETO
X.

ZVEZEK
6.

1890

Vsebina 6. zvezka:

1. Zamejski: <i>Vitija</i>	321
2. A. Funtek: <i>Molitvena knjiga</i>	322
3. L. A.: <i>Iz privode</i>	322
4. Josip Staré: <i>Zadruga</i> , Povest.	323
5. Fr. Orožen: <i>Henry Moreton Stanley</i> . (Dalje.)	335
6. Nejčeto Francišek: <i>Kako sem prvičkrat rómal</i>	340
7. Andrej Mejač: <i>Narodno blagó iz koméndske okolice</i>	354
8. y.: <i>Poet</i>	359
9. Fr. Gestrin: <i>Iz arhiva</i> . Povest. (Dalje.)	360
10. Anton Funtek: <i>Luči</i> . XII.	365
11. Književna poročila: v. A. Aškerc: <i>Balade in romance</i>	368
12. Dr. Jakob Sket: <i>Odgovor na J. Lendovšekove opazke</i> (Dalje.)	372
13. Listek: »Slovenska Beseda«. — Ravnikarjeva slavnost. — Slo- vanske študije v Italiji. — Zgodovina Cerkljanske fave. — † Ivan Fiamin. — Baraga svoji sestri. — Pečnikovo preda- vanje. — O rokopisni zapuščini Davorina Trstenjaka.	379

Pozor!

Ker imajo mnogi prejemniki „Ljubljanskega Zvona“ plačan list samo za pol leta, opozarjamo jih, da jim je z denašjo številko pošla njih naročnina. Prosimo jih, naj jo blagovoljno ob pravem času obnové, ako hočejo „Ljubljanski Zvon“ še dalje prejemati.

Upravništvo.

Listnica: »Zvonovemu čitatelju«. V poročilu o predavanji gosp. S. Rutarja »o trgovinskih odnosih med Kranjsko in pomorskimi mesti ob Jadranskem morju v srednjem veku« (»Zvon«, X, str. 252.) omenja se, da so dohajali romarji k sv. Ivanu Devinskemu vpisovat se v sv. Marka izvirni evangelijski, ki se še dandanes hrani v Čedadu. Samo po sebi se ume, da je besedo »izvirni« rabiti v tradicionalnem, ne pa v absolutnem pomenu. Tetraevangelium, ki se pripisuje sv. Marku, nahaja se (izvzemši evangelijski sv. Marka, ki je v Benetkah, trije listi pa v Pragi) v kapitularski knjižnici v Čedadu, ki je sedaj mestna lastnina. In samo ta čedadski rokopis se omenja zaradi imen romarjev, ki so dohajali k sv. Ivanu Devinskemu, in da se dokaže, kako imeniten je bil ta kraj v trgovskem obziru. Sicer pa je jemati v poštev tudi razpravo prof. Rutarja o tem evangelijski v »Ljubljanskem Zvonu« (II. na str. 471 in sl.).

KZ

Vizija.

II. *)

Globoka noč! Obnebe vse zavito
V oblake točotvorne; redki bliski,
Kot mig pošasti grozne, švigajo
Krvavobojni čez nebó togotno;
Zamolko tihi grom mrmrá v oblacih,
Kot šum vojská tam daleč za gorámi
Po krvnem polji ljuto se borečih.
Tu sam sem — izgubljen v deželi mračni
Brez smotra tavam semtertjâ, zadéva
Krváva noga mi ob kâmeuje;
Udarjam s čelom v podrtine stare,
Zapletam v trnje ôstro se in padam!
In koliko pozabljenih gomil
Brez križa, brez spomina po planjavi
Pred sâbo vidim tu okrog! Oj, grôbi,
Pretožni grôbi! Tisoč tu in tisoč
Leží mi bratov zakopânih v zemlji.
Izginilo je njih imé; tuj národ
Preplaval je njih sêla, njih poljáue;
Odmev se čuje glâsov tujih v zraku
Ki prej vesel se tresel je, slovenske
Raznašajoč veseljebudne pesmi!
Poslušam često, ali ne bi vérna
Samotna jeka zopet kdâj dovêla
Ušesom željuim starodavnih, milih
Slavjânskîh glâsov? K zemlji se nagibljem
Uhó pritiskam na gomile pûste,
Če ne bi še v globini zadujo iskro
Življenja poplavljenega začutil;
Poslušam, grêbem, v zemlje krilo rijem
S krvâvimi rokâmi, da bi vzbudil

V globokih sanjah spêče davne brate!
Na dan, na dan! Vstanite mi junâki!
Dovolj je spanja; prîpašite meče:
Na dan, na dan! na vrage krvopivce! ...
A moj je glas vpîjočega v puščavi.
Le tihi stoki, vzdihli zadržani
Šepečejo v odziv po mračnem grôbji.
Propal je národ moj? Breznâdno kličem:
Rojaki več ne vstanejo? Planjava,
Planjava širna, délež naš, planjava
Nekdâj slovenska več ne bo slovenska?
Oj, tiho, brate! Ptica čudovita
Zapela nekdaž čudovito pesem,
Lepó mi pesem tajno je zapela,
Zapela pesem — daleč odletela ...
Potem sem sanjal sanje nádepolne,
In zrl prikazni čudue sem, skrivnostne ...
Podâj mi rôko; mène se okleni,
Oči zatisni, in srčnó z menoj!
Srčnó skočiva v skrivni mrak stoletni!
— — — — —
Kakó vse tèmno! Treseš se li, kaj?
To bil je vratolomen skok! Pozôr!
Odpri ušesa! Kaj li slišiš, kaj?
Čuj, ni to glas trobente bôjne slavske?
Kopít ne topotanje? Ni brezkončni
Rezgét nestrpnih kónj, slutečih bôj?
Glej, v dalji svita se; do luči luč,
Do kresa kres gorí na daljnem vzhodu,
In bliskajo se bridki méči v mrak;

*) Glej »Ljubljanski Zvon«, 1889., št. 9.

Zastave bujne se vijó pod nebom
 In šum nebrojnih čet, kot šum, mogočen
 Razburjenega mórja, zrak pretresa.
 A evo, evo tam ozárjen duh
 Kot zvezda repatíca čez ozračje
 Na vitkih krilih brzo sémkaj plóve!
 Trobenta silna v roki mu; kot grom
 Iz víska glási se nad nemim gróbjem.
 Nebó se jasni, svit se zgoraj siplje;
 Potresa zemlja v kórenu se, poka;
 Odpira se, zijá do gróba grób.

Kostij mešanje čudno! Šum, ropót ...
 Pri drúgu mrtec giblje se, oživlja,
 Na nóge skoči, sluša, zrè in teka,
 Orožje grabi, v bojni red se stavi:
 Nestrpno čaka zmagovalnih bratov,
 Čakaje zraven davne pesmi peva.
 Planjava mrgolí, šibi se zemlja;
 Pretresa zrak se in nebhó oživlja:
 Slavjanski dan mogočno se naznanja,
 A vila moja se do tál poklanja!

Zamejski.

Molitvena knjiga.

Knjiga srebrno kovana,
 Vezana v usnje temno;
 Nánujo pred svetlim oltarjem
 Gleda mladenka zvestó.

Vrste sicer obledéle,
 Toda izginil ni čar:
 Često beseda pobožna
 Sreca uteši vihár.

Molil iz knjige iskreno
 Práded je véli nekóč,
 Z glasom tresočim pozival
 Svojcem in sebi pomoč.

Iste besede pozneje
 Molil iz knjige je sin —
 Rod je ohranjal za rodom
 Knjigi pobožen spomin ...

V cerkve skrivnostni tihoti
 Móli zdaj vnuka iz njé,
 Méni pa časov nekdanih
 Slike se v duhu vrsté:

Zdí se mi, kakor zvenéli
 Tajni glasovi bi tod,
 Kakor pred svetlim oltarjem
 Molil za vnuko bi rod!

A. Funtek.

Iz priróde.

Za rátna pomládi svetlé
 Ob vznóžji zeléne goré
 Iz tál je vijolica vzkliła
 In zvonček drobán poleg njé
 Lepó sta cvetéla mladá,
 Opójno dehtéla obá
 Veselje in srečo pijoča
 V zadrúžni ljubezni srcá.

Morilna opáde nekóč
 Vse cvétije slana čez nóč:
 Vijolico nežno je strla,
 Ostávila zvonček plačoč ...
 Priróda, brezčútna si tí,
 Tvoj dih nam življenje morí!
 I zvonček snežéni, razcvéli
 Poslēj si le smrti želí.

Uslíši mu próšnje nebhó,
 Iskreno njegovo próšnjó:
 Spet slana je pala morilna,
 In zvonček je — náguil glavó ...

L. A.

Zádruga.

Povest.

Spisal Josip Staré.

I.

širnem svetu malokdo vé, kje je mesto Prnjavor, pa saj je tudi Prnjavorcem malo mari, kakšen je ostali svet in kaj se godí po njem. Takó je bilo nekdej, a dandanes bržkone tudi ne bode drugače, zakaj v nobenem časopisu ni bilo čitati, da bi se bila delala železnica v Prnjavor; kjer pa ni železnice, tam se ni bati, da bi ljudje kaj kmalu opustili stare svoje šege in navade, zlasti v takem kraju ne, ki je okolo in okolo zagrajen z gorami, in ki ga le malo slabih potov skozi ozke sotéske veže z vélikimi cestami in z rekami, po katerih se vozijo parne in tovarne ladje. Zató pa Prnjavorci nikakor niso bili nasprotniki koristnim napravam novega časa, in čimmenj so jih poznali, tembolj so jih cenili. Prav čudne stvari so si obetali od železnice ter bili prepričani, da se Prnjavor takoj povzdigne v véliko mesto, kadar vánj prisopiha železni kónj. Če sta okrožni glavár ali pa mestni župan, ki je zajedno bil deželni poslanec, odšla v stolno mesto, vselej so jima naročali, naj bi za Prnjavor izprosila železnice. Okrožni glavár, podstáven, debe, možíček, bil je prebrisane glave, pa dobrodušnim Prnjavorcem ni hotel podirati lepih nádej v železnico, ampak celó utrjal jih je v njih. Ljudje so že zdaleč poznali drdranje njegove kočije, in vselej, kadar se je iz prestolnice ali iz vélikega deželnega mesta vračal domov, hoteli so pred hišo, da bi videli preroški njegov obraz. Kadar je prijazno smehljaje se odzdravljaj, pomenjalo je dobro srečo, in sosedge so stikali glave in ugibali, kaj je pač opravil pri vladi; če so se mu pa ježile góste obrvi in je černo strmél pred sé, takrat so ljudje zma-

jevali z glavami ter se molče vrnili na delo. Nekega dné se je zopet prav dobre volje iz prestolnice pripeljal domov. Ni minula niti dobra ura potem, in tu in tam so se shajali ljudje in poslušali vesele novice, katere jim je razlagal kakšen veljaven mestni starejšina. Okrožni glavár je govoril z ministrom in s cesarjem samim, in »že prihodnjo pomlád bodo inženirji prišli v Prnjavor merit železno cesto«. Te besede so letele od ust do ust, in tihe prnjavorske ulice so oživele kakor ob semánjih dnéh. Vse je bilo zbegano, zakaj še isti večer se je imelo mesto razsvetliti, a zaslužnemu glavárju so hvaležni Prnjavorci napravili bakljado s »turško glasbo«.

Marsikdo se bode čudil, da so v Prnjavoru imeli glasbo. Pa saj je niso imeli od nekdaj. Takrat je bilo pač žalostno, posebno pred pustom, ko sta cigan Miško in njega sin bila jedina glasbenika; stari je piskal, mladi pa godel. V tem primaha v Prnjavor devet potujočih čeških škripácev in začeli so se veseli dnevi, da stari ljudje niso pámtili takšnih. Vsak večer je bil v drugi gostilni ples, in tačas, ko je mladina plesala, posvetovali so se možje, kakó bi osnovali stalno mestno glasbo; kajti da jim je je treba, kakor ribi vóde, to je bilo zdaj vsakemu jasno. Posebno živo se je za glasbo potezal stotnik in poveljnik »purgarske garde«, ki je je hudó pogrešal o svetem Réšnjem telesi in o drugih slovesnih prilikah. Med počitkom so ti veljavni možje pozvali med sé prvega godca, gospoda Beránka, ponudili mu kupico vina in ga vprašali, če ne bi s továriši svojimi hotel za zmeraj ostati v Prnjavoru. Siromaškemu godcu so se kar oči zasvetile od prevelike sreče, da se mu ne bode več treba potikati po svetu od vasí do vasí in pred vsako krmčo napenjati pluč za nekoliko ubogih krajcarjev ali pa tudi zastonj, ne da bi kdáj zjutraj védel, kje si bode drevi našel nočišča. V Prnjavoru se mu je zdelo, kakor v nebesih, in zdaj ga vabijo, naj bi za zmeraj ostal tu! Prvi trenutek ni mogel ziniti besede; kakor gluhonemec je strmel pred sé, srknil nekoliko sladke kapljice, potem pa pogledal zbrano gospódo, če pač ne mislijo šaliti se ž njim. Pošteni obrazi so mu bili pôrok, da možje govoré resnico. Udal se je torej in kmalu so se do dóbra zmenili. Vsak godec bode od mesta dobival na leto po jeden seženj drv in brez plačila v najem jedno rál zemlje, »garda« pa bode pri svojem stotniku, ki je zajedno bil krojač, naročila vsem jednako opravo. Tudi to so še sklenili, da bodo na mestni račun naročili véliki boben, ki bode glasbo ukrepal pri svečanih obhodih. Nepopisno je bilo veselje navzočne mladine, ko je mestni pisár stopil na mizo in oznanil, da bodo v Prnjavoru odsléj imeli svojo stalno godbo! »Živio!« in »živeli!« je zvenelo po dvorani, kozarci so žven-

ketali, ali ko je potekla ura počitka in se je »kapelnik« Beranek vrnil k tovarišem svojim, zatrobili so také hitro polko, da je niti najurnejše noge niso mogle dohajati.

Res umno so ravnali Prnjavorci, da so porabili lépo priliko ter si brez truda in troška napravili glasbo, ki jim je takorekoč padla v naróčaj kakor darilo srečne usode. V kakšni zadregi bi bili zdaj, ko je bilo vsak čas treba častiti oblastnega glavárja, da se ne bi ohladil zaradi železnice; a če je kakov višji vladni gospod slučajno prišel v Prnjavor, mogli so tudi njega odlikovati in mu izkazati čast, ki mu gré. »Beseda takšnega gospoda velja več, nego brezkončni govori deželnih in državnih poslancev,« umovali so prnjavorski možje in bili so uverjeni, da jim ne uide železnica. O tem splošnem zaupanju so pričala tudi zunanja znamenja. Krčmár pod goró je dal na svojo hišo napraviti velikanski napis »Gostilna pri železnici«. Vdovo Kato, ki je po kuhi in pijači svoji slúla kakor prva krčmarica, jezilo je strašno, da se ona ni prej domislila času primernege imena; ali da bi vsaj nekoliko popravila neprijetno zanikarnost, prekrstila je krčmo svojo v »Gostilno pri parobrodu«, akoprem bi se celó otroci smijali, ko bi jim kdo rekel, da bodo kdaj v Prnjavor priplavale parne ladje, zakaj Volčji potok in Medvedščica sta bili jedini vódi v prnjavorski dolini, toda bila sta hudournika, da se niti s čolničem ne bi mogel voziti po njima. Modrejši je bil trgovec Timofej, star stiskavec, ki na svetu ni poznal drugega smotra nego denar. Dasi varčen, ni se bal nobenega podjetja, če mu je le količjak obetalo dobička. Železnica je tudi njemu budila novih upov. Ugibal je na vse platí, ali ne da bi kdaj kómu razodel, kaj snuje. Ko je naklep svoj premislil do dóbra, poslal je glavárju sodček najboljše staríne in lepo srno, ki jo je skrivaj kupil od tatinskega lovca, prihodnjo nedeljo pa je sam šel k njemu. Debeli glavár, ki je »dejansko« udanost bolj cenil, nego prazne poklone, vzprejel je redkega gôsta prav prijazno, védel ga v najlepšo sobo, posadil v žametast naslanjáč, sam pa njemu nasproti sédel na zofo in prvi izprožil besedo:

»Kakšna sreča Vas je k meni napotila, gospod Timofej?»

»Sreča?« ponavlja zviti trgovec in zvedávo povzdigne hinavske oči h glavárju: »Sreča moja je v Vaših rokah, gospod presvetli!»

»Ne da bi védel.«

»I no, saj bodele Vi odločili zaradi železnice.«

»Odločilo bode visoko ministerstvo; jaz pred njim le razodevam želje vsekdar zvestih Prnjavorcev in po mogočnosti zagovarjam potrebo železnice.«

»Torej sem le dobro sodil; priporočilo Vaše bode odločilo.«

Toliko priznanje je oblástnemu gospodu dobro délo; zadovoljno se mu zasveti široki obraz, potem pa zopet izpregovori:

»Pustiva to, ali povedite mi, v kaki zvezi ste Vi s prihodnjo železnico?«

»Za zdaj še v nobeni, ali mogel bi priti v veliko dotiko ž njo, ako bi mi Vaša presvetlost hotela povedati, kje bode kolodvor. Nič se ne čudite, le to bi rad védel, in prav samó zato Vas danes nadlegujem s svojo navzočnostjo.«

»To še ni dognano, kajti prej se mora izmeriti železna cesta. Toda kolikor jaz morem razsoditi, zánj ne bode pripravnejšega prostora, nego tam dóli ob cesti na véliki senožéti pri Medvedščici. Naš inženir celó trdi, da bi ga drugjé niti ne mogli napraviti. Rad bi pa vender védel, zakaj Vas baš to tolikanj zanima?«

»Vam, gospod presvetli, ne bodem tajil svojih osnov; ali sicer ga ni človeka, pred katerim bi ta hip le besedico črnil o tem. Saj veste, da je v Prnjavoru za tujce ni prostorne gostilne, kakeršne imajo po drugih mestih. Sramota bi bila, ko bi nam železnica pripeljala potnikov, ali mi jim ne bi mogli dati dostojnega nočišča. Zató sem sklenil zidati veliko gostilno ali takozvan »Hôtel«, vender da ne bi imel izgube, rad bi jo zidal blizu kolodvora, da bi jo tujci imeli prav na očéh.«

Na to je bogati Timofej vstal in se pripravljaj na odhod. Glavár je pohvalil domoljubni njegov naklep in ga spremil do stopnic. Že mu je stisnil roko; kár se domisli, da se je staremu skopuhu le prehitro udal, pa ga pokliče nazaj:

»Gospod Timofej, vprašal bi Vas rad še nekaj.«

»Karkoli ukažete«, odgovori mu ponižno trgovec in se vrne. Glavár ga véde nazaj v sobo in kar za vrati mu je povedal, kar je imel na srci:

»Če se ne motim, Vi ste dober prijatelj oskrbniku Sokolovške graščine.«

»Prijatelj ne bi mogel reči, da sem; ali poznam ga, saj večkrat pri meni kupi kako stvar,« popravlja pazni starec.

»Dovolj, da ga morete od strani povprašati za kako stvarco. V prejšnjih časih je Sokolovska graščina morala okrožnemu glavárstvu dajati raznih potrebščin za življenje. To je sevéda minilo, ali plemeniti Sokolovski grof ni hotel popolnoma pretrgati vseh vezij z glavárstvom, zato mi je doslej vsako leto dobrovoljno pošiljal po dvajset sežnjev drv. Letos nikogar z graščine ni blizu; ne vem, ali so poza-

bili, ali nameravajo opustiti zadnji spomin na lepe stare čase. Prosim Vas, pozvedite nekoliko o tej stvári, da se bodem védel ravhati, kajti zima se bliža.«

»Vse bodem na tanko pozvedel, ali že zdaj bi Vas, gospod pre-svetli, mogel zagotoviti, da bode zaradi drv ostalo pri starem. Brž-kone je kaka pomota v opravištvu; saj veste, kakó se gospodári, kadar grofa ni domá. Sicer pa bodem še danes izkušal govoriti z oskrbnikom.«

Stari Timofej je dobro védel, kaj je rekel; saj ga ni bilo člo-veka, ki bi ljudi in razmerje prnjavorskega okrožja poznal bolje, nego on; natanko je védel za vse prijateljske zaveze med okrožno in gra-ščinsko gospódo, zato je lože nego kdo drugi mogel ustreči glavárju. Pa zakaj bi mu ne, saj je tudi on njemu povedal, kje bode kolodvor. Že tretji dan potem se je dolga vrsta grájskih vóz pomikala proti okrožnemu glavárstvu, in naloženi so bili z najlepšimi búkovimi drvi. To ni bilo nič nenavadnega, torej se nihče niti zmenil ni. Tem več so imeli govoriti po prnjavorskih gostilnah, ko se je raznesel glas, da je skopi Timofej, ki se nikdar ni pečal s kmetijo, za drage novce kupil velik kos sveta zunaj mesta ob cesti proti Medvedščici. Uganko jim je rešil inženir, ko je delal osnove za »Hôtel«; še več pa jim je védel povedati italijanski palír, ki je v domovino svojo pisal po zidarje.

Sneg je skopnel, trate so ozelenele, lastavke so se vrnile v svoja gnezda, od gozdov se je razlegalo petje kósov in slavcev. Tudi itali-janski zidarji so prišli in hitro se je nova kolodvorska gostilna vzdigovala od tál, le inženirjev ni bilo, da bi merili železnico. Minilo je leto za letom, ali o železnici ni bilo ni duha ni sluha. Če je Prnjavorec prišel iz svoje doline v kakšen sosedni kraj, gotovo so ga dražili z železnico. Nekateri je mirno zgenil z ramami, drugi pa se je moško od-rezal: »Cesar nam je železnico obljubil, in bode nam jo tudi dal, kadar bode njega volja.« — Takó so sploh sodili v Prnjavoru, le okrožni glavár ni imel vere v železnico, katere si nikdar niti želel ni, kajti dobro je védel, da bi potem jenjale stare patrijarhalne šege in navade, pri ka-terih se je on dobro imel in dobro živel ter igraje opravljal službo svojo. Prnjavorci so bili mirni in pobožni ljudje; za vsakdanje življenje jim je bilo malo dosti, a drugih potreb niso poznali, zató so bili za-dovoljni in srečni. Za vsak letni čas so imeli stare národne veselíce, katerih so se vsi udeleževali, zakaj med njimi ga ni bilo razločka po stanovih, ampak vsi so bili jednaki slobodni meščani. Državni urad-niki, ki so iz drugih krajev prišli v Prnjavor, kmalu so se privadili prijetnega starinskega življenja in se hitro sprijaznili z gostoljubnimi

ljudmi; mestni uradniki pa so bili itak sami domači sinovi. Več nego v drugih krajih, imeli so v Prnjavoru cerkvenih godov, katere so radi praznovali s slovesnimi obhodi ali procesijami. Razvrščeni na »céhe« in brátovščine so se vsi udeležili teh procesij in so v lepem redu stopali za svojimi zastavami, katerih je vsaka družba imela po dve, malo za male, a veliko za vélike praznike.

Pobožno mišljenje Prnjavorcev ti je kazalo že zunanje lice njih mesta. Nikjer nisi čital imen ulic in trgov, ampak vsak kraj je imel kako sveto podobo od kámena ali »znamenje«, po katerem so se zvale vse ulice. Zató si le čul, da kdo stanuje pri svetem Roku, pri svetem Florijanu, pri svetem Jožefu, pri ranjenem Kristusu in takó dalje, in takoj si védel, v katerih ulicah ti ga je iskati. Pa ne samó pobožni, tudi domoljubni so bili stari Prnjavorci, kateri prijaznega svojega mesta ne bi dali za ves svet ne. Pobožna Prnjavorka je imela sina in želela je, da bi bil frančiškan. Ali sin ji vroče želje ni izpolnil in šel je v posvetno duhovno semenišče. Bil je bistrega uma in lepih čednostij, in čez več let je bil povzdignjen v škofa. Tedaj je prišel v Prnjavor, da bi se materi pokazal v visoki časti svoji. Toda mati ga ni bila nič kàj vesela, ampak bridko je vzdihnila rekoč: »Vidiš, sinko, če bi bil mene slušal, zdaj bi bil gvardijan v Prnjavoru!«

Vse to in marsikaj drugega bi se izpremenilo, ko bi železni hlapón prisopihal v ta mirni kraj. Če bi bilo bolje, tega nihče ni mogel že zdaj vedeti, in Prnjavorci so se udali in čakali, dokler jim usoda sama ne prinese železnice, kakor jim je nekdaj prinesla mestno godbo. Jediní stari Timofej se v tem ni ujemal s svojimi rojaki. Velika nova gostilna zunaj mesta mu je požrla vse prihranjene novce, toda zdaj je bila prazna in mu ni dajala niti toliko dobička, kolikor je šlo za davke. Večkrat je žalosten stal na pragu in gledal, odkod bode prišel kakšen človek, da bi ga zvalil na kozarec vina. Časih se je res kakšen izprehajalec dal zapeljati, ali gorjé mu, če ni mnogo trosil; Timofej ga je grdo opravljal pri ljudéh, psoval ga stiskavca in oplašil tudi druge, da so se ogibali njega krčme.

II.

Po prirodnih krasotah svojih je prnjavorska dolina pravi posemeljski raj. Daleč na okolo se razprostirajo tu rodovita pólja, tam lepi hrastovi gozdi, a okolo in okolo jih zagrájajo prijazne vinske goríce, za katerimi se vzdvigujejo visoke zelene goré. Ob rébri južnih gorá stojí res »beli« Prnjavor, ki kakor kralj v mični pravljici gospoduje čarobnim krajem. Po dolini med temnim ólševjem in svetlim

vrbovjem se vije Medvedščica, in vánjo se prav pod mestom izliva Volčji potok. Ta hudournik teče iz ozke sotéske takozvanega »Zlatega dóla« skozi ves Prnjavor in je z zdravo in bistro vodo svojo ljudem na veliko korist, akoprem je tudi že takó silno narasel, da je kar hiše podiral.

Ob Volčjem potoku je stopal nekega dné mlad tuj človek, črno oblečen, a svetlo vrhno suknjo je ogrnil kar čez rame. Čudno se je oziral zdaj po nizkih hišah, zdaj po ljudéh, in večkrat se je hudomušno nasmehljaj skozi naóčnike, ki si jih je nateknil na nos. V tem se ustavi, pogleda na uro in se zopet obrne. Prišedši nazaj do prvega mosta jame nekaj z očmi iskati; kar zapazi ónikraj potoka naslikano ladjo in napis »Gostilna pri parobrodu«. Zopet se poredno nasmeje, gré čez most in stopi v gostilno. Na vratih zazvenčí zvonček in ta hip priteče iz druge sobe jednoók točaj, vzame došlemu góstu vrhno suknjo in klobuk ter ga vpraša, s čim bi mu mogel postreči. Mladi gospod mu ni takoj dal odgovora, ampak z robcem si je jel brisati pôtné naóčnike in se radovedno ozirati po gostilni. Bila je dosti prostorna dvorana, ki je ob dolenjem konci celó imela malo leseno galerijo. Stene so bile pobeljene in bile olepšane s starimi zakajenimi podobami, ob visokih oknih pa so visela pisana zagrinjala. V sredi, bolj proti svetlobi, stal je biljár, poleg njega proti galeriji pa je stala velika miza, za katero je prav hlastno obédovalo kakih pet ali šest pisárjev, biríčov in drugih take vrste ljudij. Nič niso govorili, kakor ne bi utegnili, le rožljali so z noži in vilicami. Ob krajéh je stalo nekoliko okroglih mizic in le na jedni je bilo pogrnjeno za dva. Ko si je tujec vse ogledal; uprè debele svoje oči v potrpežljivega točaja in ga vpraša:

»Človeče, kakó Vam je ime, da Vas bodem védel klicati?«

»Krščen sem za Štefana, ali góstje mi pravijo Ciprijan.«

»Oho, tega pa še nisem čul, da bi točaji izpreminjali svoja imena, kakor pesniki in umetniki.«

»Saj si tega nisem sam umislil,« opravičuje se točaj, »ampak bili so tu gospodje dobre volje, in v tem nekdo zareží náme 'Ciprijan!' Po vsi gostilni je nastal strašen smeh in otdedaj me ne zóve nihče drugače.«

»Torej tudi gospóda zahajajo k Vam?«

»Zvečer se časih snide kaka družbica, opóludne pa menda obédujejo vsi domá.«

»Za koga pa je ondu pri oknu pogrnjeno?«

»Za dva profesorja, ki sta šele nedavno prišla v Prnjavor.«

»Profesorja? Kakšna pa sta?»

»Mlada, saj morata vsak čas priti.«

»Dobro torej, Ciprijan, pognite mi za danes pri drugem oknu, toda podvizajte se, da dobom kaj za obed.«

Na to séde gospod za mizo in premišljuje usodo svojo, ki ga je iz vélikega mesta zanesla v ta pozabljeni kraj. Hitro je použil, kar si je naročil, in si natočil kozarec vina. V tem se odpró vrata in v sobo stopita napovedana profesorja. Prav živahno sta se pogovarjala in veselo smeje sédla na določeni prostor. Predno sta se ogledala po dvorani, stal je tujec pred njima in ja ogovori:

»Jaz sem Feodor Veselko, koncipist pri okrožnem glavárstvu. Čisto tuj v Prnjavoru, prosim, da bi se Vama smel pridružiti.«

»Prav ljubo nama bode, odgovori mu prijazno mladi profesor z redko brado in dolgimi črnimi lasmi, ponudi mu stol kraj sebe ter nadaljuje: »Jaz sem profesor Milivoj Zagorski, a to je moj tovariš profesor Branko Radinić.«

Vsi trije si na to podajo roke, postrežljivi točaj pa hitro pri-skoči, vzame vino z zapuščene mize in je postavi pred novega gôsta.

»Ciprijan, takoj popóldne nam morate preskrbeti večjo mizo, ta-le je premajhna za tri«, ukazuje Zagorski, potem pa sočutno vpraša Veselka:

»Kakó se Vam zdi v Prnjavoru?»

»Danes še ne morem reči, kakó, saj sem šele od sinoči tu; ali ne tajim, da mi je malo čudno pri srci. Navajen vélikega mesta in razvjen z vsem, kar mora razveseljovati mlado srce, zdi se mi, kakor da sem prišel sémkaj pokoro delat.«

»Ne bode takó hudó, ne!«, tolaži ga profesor. »Le malo potr-pite, dokler se privadite in seznanite. Meni se sicer ni smeti prezeló potezati za Prnjavor, zakaj sam sem se tu porodil, torej bi morebiti pristrano sodil; ali zató imam, domačin, nekoliko več veljave pri ljudéh, zato Vam bodem dober »mentor« v tukajšnjem društvenem življenji.«

»No, no! Pazi, da nam ne bodeš kaj družega, nego »mentor«,« podraži ga Radinić.

Veselko natakne naóčnike svoje na nos, pogleda smehljaje zdaj jednega, zdaj družega in pravi:

»Jaz popolnoma zaupam gospodu Zagorskemu in nádejem se, da nas čim prej povéde v »društvo«; zató kličem: Bog poživi našega mentorja!»

»Živio naš mentor!« oglasi se Radinić in vsi trije trknejo s kozarci ter pokrepé novo prijateljstvo.

Zagorski ni mogel tajiti, kolikanj ga je veselilo priznano prvenstvo in bil je čimdelj razgovornejši.

»Vidim v duhu lepe dneve«, rekel je, »ki jih ućakamo v krasnem našem Prnjavoru. Le nevedni in spaćeni ljudje morejo zasmehovati to prijazno mestoce, kateremu čistega zraka še niso okužile velike tovarne, niti ne takozvane kulturne navade in razvade okužile čistih src poštenih njegovih stanovnikov. Da je Rousseau kdaj prišel v Prnjavor, našel bi bil v njem idejal ćloveške družbe, pa mu ga ne bi bilo treba iskati po gozdih med zverino.«

Veselko ga je začuden gledal in strmć poslušal ne vedć, će se šali, ali res takć misli in ćuti. Nagajiv je bil dovolj, da mu je na vsako stran vedel odgovoriti. Po licemćrsko je torej izpremenil svoj obraz, drŹal se prav modro in rekel :

»Gospod, kar ginjen sem! Vaše besede mi dvigajo srce in ne bodem već toŹil o usodi svoji. Ćlovek nikdar ne vć, v katerem kotu svetá ga ćaka sreća; ćudna so pota modrosti boŹje!«

»Ne takć abstraktno ućeno, gospodje!« oglasi se Radinić. »Naj bode Prnjavor, kakeršen hoće, nam je le na to misliti, kakć si bomo ćim prijetneje krajšali ćas, ki nam ga je prebiti v njem.«

»Ta velja!« vzklikne Veselko. »Dobro bi bilo, da se kar takoj primemo dela. Najprej bi morali svojo družbico pomnoŹiti. ‚Pri Źeleznici‘, kjer sem sinoći ostal, našel sem v gostilni oroŹniškega poroćnika ćisto samega. Njega bi mogli zvabiti k nam, in našel se bode še kdo.«

»To ni takć lahko, kakor mislite«, seŹe mu Radinić v besedo. »Z domaćimi sinovi ni nić, ti so domá pri rodbini svoji. Toda k sodišču ima priti nov pristav, ta bi bil za nas, poznam ga, bila sva skupaj na vseućilišći.«

Nekoliko uŹaljen poprime Zagorski besedo :

»Spoštovanemu tovarišu mojemu, gospodu Radiniću, pozna se pać, da je tujec v Prnjavoru. Med domaćimi sinovi je nekoliko prav veselih mladenićeŹ, ki so se kakor mi líkali v svetu na visokih šolah. Nić ne dć, da so navadno domá pri svojćih; v ćitalnico le pridno zahajajo, mnogo zabáv imajo po hišah pri znancih in sorodnikih svojih in dohajali bodo tudi k nam, kadar bodo zvedeli, kakć in kaj.«

»Vedno bolje«, oglasi se radostno Veselko, »torej ćitalnico imate v Prnjavoru, in po hišah imate domaćih zabáv! Tu sevćda bi ćlovek našel tudi gospodićin, dćklic, ali kakć bi rekel?«

»Déklic, in še kakšnih!« zadovoljno poudarja Zagorski. »Naj Vam povem še to, zadnjič je stari sodnik v čitalnici naštel, da je v malem Prnjavoru ravno tristo déklic za možítev!«

»Tristo!« zakriči Veselko, kakor bi se ustrašil in skoči kvišku, da so mu naočniki padli z nósa. Nato se obrne proti Radiniču, uprè vánj debele svoje oči in reče: »Gospodine, bežíva odtod!«

»Záme ni nevarnosti«, pravi Radinič, »jaz sem že drugjé oddan, in moj tovariš, Milivoj Zagorski, zaročen je tudi že na pol. Pa to ostáni med nami, drugemu ni treba o tem ničesar vedeti, ker mogel bi nam marsikako veselje skaziti.«

»Takó, takó, molčimo o tem!« pritrdi mu Veselko, »ostanimo slobodni in bolje bode za nas. Saj prav za prav niti jaz nisem brez zavéz, ali nikdar ne utegnem, da bi mislil nánje.«

»Kdo ni brez njih!« tolaži Zagorski; »zakaj pa smo mladí? Samó na jeziku ni treba imeti, kar spada na dno srca. Za našega tovariša Radiniča se bojim, da ne bode mogel dolgo tajiti srčne svoje skrivnosti; prepogostoma dobiva tista lepo dišeča pisma v bledordečem zavitku. Za takšna pisma imajo na tukajšnji pošti posebno bistre oči in to se potem hitro razglasi med 'lepim' svetom.«

»Vidim, da je naš mentor skrben na vsako stran«, priznava Veselko. »Veselim se, kakó lepó nas bode vodil, toda moramo ga slušati. Zató bi gospoda Radiniča prosil, da bi tudi on bil opreznější z zaljubljenim dopisovanjem svojim.«

»Nič se ne bojte!« zavrača jima Radinič. »Mene to ne bode motilo pri naših zabavah, in ko bi 'lepi' svet res zasledil srčna pota moja, bodeta pa Vi dva imela večjo veljavo pri njem.«

Zagorski pogleda na uro in vidi, da se je že precèj zamudil. »Gospodje«, rekel je, »za zdaj moramo pretrgati svoje posvetovanje, ali če Vam je po volji, snidemo se zvečer zopet tu in nadaljevali bomo svoje pomenke.«

»Dobro takó!« oglasita se zajedno ostala dva in vsi trije znanci vstanejo in skupaj zapusté gostilno.

(Dalje prihodnjič.)

Henry Moreton Stanley.

Spisal Fr. Orožen.

III.

Kongo in ustanovitev Kongiške države.

Slavni potovalec je še bival sredi neznanih krajev osrednje-afriških, ko se je na vabilo belgiškega kralja Leopolda II. zbrala odlična družba znamenitih potovalcev in zemljepiscev dné 12. kimovca leta 1876. v kraljevi palači v Bruselji. Več nego vsi drugi vladarji evropski storil je kralj Leopold II. za zemljepisno znanost ter povabil odlične poznavalce afriške zemljine, da se ž njimi posvetuje, kakó bi se dala osrednja Afrika sistematično raziskavati. Ustanovila se je »mednarodna afriška družba« in izvolila z vzklikom kralja Leopolda II. svojim predsednikom. Nekaj tednov po srečnem zvršetku Stanleyevega drugega potovanja je poslala imenovana družba vinotoka leta 1877. v Sansibar prvo ekspedicijo, ki je ustanovila ob jugovzhodnem obréžji Tanganike prvo naselbino Karema. Izvršile so se še druge ekspedicije in družba je ustanovila naselbino Tabora ob gorenjem Malagarazi ter celó dospela preko Tanganike do Njangwe ob veletoku Kongo.

Meseca prosinca leta 1878. povrnil se je Stanley z drugega potovanja preko Egipta v Marseille, vzprejet od dveh odposlancev nove družbe »Comité d'études du Haut-Congo«. Ta družba je nastala iz »mednarodne afriške družbe« pod varstvom kralja Leopolda II. in se je posebno trudila, da bi záse pridobila Stanleya po njega povratku v Evropo. Odposlanca sta ga pozdravila v imeni belgiškega kralja, proseč ga sodelovanja pri novem podjetji, kar je tudi Stanley obljubil s pristavkom, ako mu bode dopuščalo zdravje. Odpotoval je potem v London, da se odpočije in uredi svoje spise in dnevnik. Opisal je drugo svoje potovanje po osrednji Afriki v znamenitem delu »Through the Dark Continent«. V svežem zraku švicarskih gorâ si je ojačil zopet zdravje in prišel meseca listopada leta 1878. v Bruselj, kjer ga je izredno srčno vzprejel kralj Leopold II., ki se je posebno zanimal za Stanleyeva velikanska odkritja v osrednji Afriki. V Bruselji so se vršila važna pogajanja zaradi ustanovitve naselbin ob veletoku Kongu.

Stanley se je pripeljal početkom leta 1879. v Sansibar, kjer je nabral 70 zamorcev in nakupil za daljno potovanje potrebnih rečij. Imel je s sabo tudi nekaj Evropejcev, ki so mu služili kot inženirji, mašinsti in nadzorniki; vzel je pa s sabo tudi nekaj ladij, ki so se dale razložiti v posamezne dele. Odplul je po morji od Sansibara, ne da bi se znalo kam; peljal se je okrog južne Afrike do ustja Kongiškega, kamor je dospel koncem meseca vélikega srpana leta 1879. On ni imel namena odkriti novih dežel, hotel je le svojim naslednikom odpreti pot v notranjo Afriko in omogočiti promet notranjih dežel z zahodnim obréžjem.

Ekspedicija je šla ob Kongu navzgor, ali preteklo je malone pol-drugo leto, predno se je kaj izdatnega doseglo. Pred Yellala-slapovi je ustanovil naselbino Vivi ob severnem obrežji Kongiškem. Da bi omogočil trajen promet, napravil je do 4 m široko cesto, kar mu je provzročilo mnogo težav in skrbij. Odstraniti je moral tu velikanske pečine, tam zopet napraviti násip čez globoke prepade; trebalo je mostov čez hudournike, posekati pragozde in z veliko težavo polagoma izvésti cesto ob strmem górskem pobočji. Ker je v Vivi nedostajalo živeža za delavce, dobivati je moral potrebnih rečij od primorja sem. Ker je pa delo dalo dober zaslužek, prišli so tudi sosedni razrodi in se privadili delu, kar je dobro vplivalo nanje. Jedno leto so potrebovali, da so zvršili 25 angleških milj dolgo cesto do Isangila, takó velikanske so bile ovire. Prišlo je za njim več belgiških častnikov, ki so mu pripeljali še 60 Sansibarcev. Meseca malega travna leta 1881. izpustil je svoje ladje v veletók in prišel koncem vélikega travna v Manjanga, kjer je ustanovil tretjo naselbino. Tu je Stanley hudo oboel in minilo je več časa, predno je zopet odpotovala ekspedicija po suhem, ker od tu do Stanley-Poola veletok ni plóven zaradi mnogih brzíc.

Posebno velike ovire je moral premagati, da je spravil parnik in druge potrebščine od Manjanga do Stanley-Poola, kamor je dospel koncem malega srpana leta 1881. Na Stanley-Poolu, 15 ur širokem jezeru, v katero teče Kongo, ustanovil je nove naselbine. Predno pa je Stanley semkaj dospel, prehitel ga je francoski potovalec grof Sarvognan de Brazza, ki je prišel od reke Ogowe do Konga in ustanovil na desnem bregu Kongiškem mesto Brazzaville leta 1881. Meseca malega srpana je prišel tjá Stanley presenečen, da so ga prehiteli Francozje. Zamórski »kralj« Ngaljema mu je ustopil kós zemlje ne daleč od Ntama ob levem bregu Kongiškem. Tu je ustanovil in zaščitniku svojemu na čast imenoval mesto »Leopold-

ville« ravno nasproti francoskemu mestu Brazzaville in vsekako prekosil s svojim uspehom svojega tekmeča Brazzo. Stanley je prinesel s sabo mal zelen parnik »En Avant« in ga z mnogimi ovirami spravil do sèm. Napravil je nove ceste tam, kjer se je moral izogibati slapovom in srečno je dospel do jezera po katerem je plul »En Avant« že meseca grudna leta 1881.

Zanimivo je slišati, kakó je prekanil Stanley »kralja« Ngaljema, ki se je hotel s silo upirati ustanovitvi naselbine. Poznal je nevarnost ter skrbno poskril prijazne mu zamórci in svoje spremstvo na ladji, pod šatorom in po bližnjem grmovji. Ngaljema pride z velikim spremstvom v šator Stanleyev, kateri se hoče z njim mirnim potem pogoditi. Ali Ngaljema neče slišati ničesar o tem, raztogoti se in udari z nogo ob tla strogo zahtevajoč, da se vrne ekspedicija po Kongu nizdolu. Stanley spremi visocega gósta iz šatora, pred katerim je visel velik zvon.

»Kaj je to?« vpraša Ngaljema, kažóč na zvon.

»Fetiš«, odvrne odločno Stanley.

»Bula Matadi, udari nánj, da slišim njega glas!«

»Ne smem, Ngaljema, kajti to je bojni fetiš.«

»Udari ga, udari, hočem ga slišati.«

»Ne smem, Ngaljema, ta fetiš skliče od vseh strani oborožene može in pogubno bi to bilo.«

»Ne ne, nikoli!« kričal je Ngaljema nestrpno.

»Dobro tedaj!« reče Stanley in udari z vso silo nekolikokrat na zvon, da se je daleč razlegal njega glas.

Kar se začuje velik krik iz globočine parnika »En Avant«, iz dimnika se valí gost dim, in iz ladje prihruje čez krov tolpa oboroženih mož. V bližnjih šatorih in grmovji nastane grozen bojni krik, vmes se pa čuje zvižganje parnikovo in iz vsacega grma pridrvé oboroženi zamórci. Kakor na zemljo prirastel stoji nekoliko časa Ngaljema s svojim spremstvom. Zdajci pa pobegne s svojci v urnem teku brez pušk in streliva. A Stanley je od tega dné mirno nadaljeval pričeto delo.

Dné 1. svečana leta 1882. odplul je na parniku po veletoku navzgor do izliva reke Kuanga. Bili so mu prijazni prebivalci, ki so se mu tù leta 1877. takó hudo uprli. Vozil se je nad 150 angleških milj po Kuangi navzgor do jezera, katero je Stanley blagosrčnemu kralju na čast imenoval »Lake King Leopold II«. Ali nadaljeval ni vožnje po tej reki zaradi bolezni in nedostajanja živeža, a tudi zaradi drugih razlogov. Vrnil se je zopet na Kongo. Vendar tudi po Kongu ni sedaj še

hotel dalje pluti, da bi natančneje preiskaval ravno tisti del njega toka, katerega je le bolj površno spoznaval na prvi brzi vožnji po veletoku zaradi mnogih bojov s sosednimi razrodi. Imel je premalo pomočkov, da bi nadaljeval nevarni pot po Kongu in takó zvezal nove naselbine z ónimi, katere je Kongiška družba ustanovila ob gorenjem Kongu potujoč od vzhodne morske obale preko Tanganike do veletoka.

Pešalo je Stanleyevo zdravje zaradi triletnih naporov po nezdravih tropiškikh krajih in zató se je moral vrniti v Evropo, kjer se je pa samó tri mesece mudil. Ali tudi čas njega odsotnosti je družba dobro uporabila. Razširile in utrdile so se naselbine, povišal se je promet in pripeljali so mnogo potrebnih stvari do »Stanley-Poola«. Ojačen je zopet dospél meseca grudna leta 1882. do ustja kongiškega, ko je še vse mislilo, da se léči v Nizzi ali pa v Marseillu.

Nastopil je tretje potovanje po veletoku ter imel sedaj tudi dosti pomočkov, zadostno število ladij in ljudij in bil je preskrben z vsemi potrebščinami. Brez ovir se je vozil od Stanley-Poola navzgor po krajih, kjer je prebil na drugem svojem potovanji preko Afrike toliko nevarnostij. Dné 24. vélikega srpana leta 1883. odpotoval je od Leopold-ville na parniku »En Avant«, kateremu sta se še pridružila dva druga parnika. Po kratkem odmoru v novo ustanovljeni naselbini »Kuamut«, južno od izliva reke Kuanga, dospél je do novega od Leopold-ville 170 km oddaljenega mesteca Bolobo, kjer se je mudil delj časa, da je poravnal prepir med tamošnjim poveljnikom in sosednim razrodom, ki je bil razdejal mestece. Malone 300 km dalje je ustanovil naselbino Ikengo in takó dospél do ravnika, kjer je ustanovil posebno »naselbino ob ravniku«. Dné 16. vinotoka je odrinil ter že drugzega dné prišel do Uranga, velike vasí ob izlivu reke Lu-lemgu v veletok, kjer je bil prav prijazno vzprejet od domačinov.

Severno od ravnika je dospél do »Bangala«, razroda stanujočega na mestu, kjer zapusti Kongo zahodno smer in krene proti jugu. Tu se je moral leta 1877. proti temu divjemu razrodu bojevati v več ljutih bitkah in sedaj — vzprejeli so ga prijazno divji ljudožrci, sklenili ž njim prijateljstvo in mu ustopili kós dežele za naselbino. Brez velike težave je tu ustanovil trdnjavico Bangala. Divjaki so sedaj prepričani, da imajo belokožci nadčloveška svojstva, ker se lahko po njih mnenji hipoma pismeno sporazumejo z oddaljenimi brati. Ustanovil je še naselbini »Rubunga« in »Jambinga« na najsevernejši točki ob Kongu.

Od Jambinge je nadaljeval vožnjo po veletoku do izliva reke Aruwimi, kjer so ga na prvi vožnji po Kongu tamošnji razrodi takó besno napadali. S posebnim zanimanjem so pričakovali dné 15. listopada, katerega dné so dospeli do Aruwimija. Tu so bivali divji ljudožrci, ki so ga leta 1877. napadali z močnim ladjevjem. Bil je radoveden, kakó ga bodo vzprejeli ti spretni bojovníki, a zanimalo ga je tudi vprašanje zaradi izvora reke Aruwimi, če je ta le dolenji tek Schweinfurtove reke Uelle, ali pa izvira v dosedaj nepoznatih krajih. Prišel je do mesta, kjer so se mu vzbujali različni spomíni. Jedva je zasidral parnike svoje ob desnem bregu, kar se zasliši iz vasij močno bobnanje, ki je opozarjalo stanovnike na pretečo nevarnost in klicalo na bój. Prišli so oboroženi do obali, ali zaman je čakal Stanley na sovražnikovo ladjevje. Po jednournem čakanji so odpluli parniki na nasprotno obréžje proti vasém in se ustavili malo pred obréžjem. Toda kakó so strmeli domačini, ugledavši te čudne ladje, ki so se brzo vozile brez vesla in katerih kolesa so razburkala Kongove valove! Vsa njim neumljiva prikazen jih je osupnila in niso več mislili na bój. Po kratkem pogajanji so dovolili tujcem, da prenočé v vaséh in sprijaznili so se s Stanleyem, ali odsvetovali mu vožnjo po Aruwimiji. Navzlic temu se je vozil ob reki navzgor in tretjega dné dospél do vasi »Jambuga« 2° 13' sev. šir., kjer pa zaradi brzíc in slapov ni mogel dalje. Vrnil se je s prepričanjem, da je Aruwimi Schweinfurtov Uelle. Ob obréžji stanujejo sicer divji in bojoviti razrodi, ki pa niso nikakih ovir delali ekspediciji.

Ko se je zopet vrnil na Kongo, srečal je arabske trgovce, ki so imeli svoje ladje napolnjene s sužniki. Domačini ob Aruwimiji so mnogo pretrpeli od arabskih kupcev. Zató so bili proti tujcem nezaupni in strastni sovražniki. V neki noči je imel Stanley priliko videti obupen bój med domačini in arabskimi krvoločniki. Bila je obširna vás na drugem bregu reškem ravno nasproti Stanleyevemu taboru. Straže so pazljivo gledale na mirno valeče se valove in vladala je grobna tišina. Ali o polunoči se začuje od daleč močno bobnanje, znamenje velike nevarnosti za domačine. Kmalu potem razsvetlí strašen ogenj temno noč. Arabci so napadli in zapalili vás, kakor so rekli, da se maščujejo divjakom, ker so jim pomorili in požrli dva továriša. Kakor v drugih slučajih, pomorili so Arabci odrasle može, a žene in otroke kot sužnje s šabo odpeljali, da jih prodadó na morski obali. Te nesrečne ljudi je videl Stanley. Žene in otroci so razprostirali svoje roke milo prosèč pomoči od istega belokožca, katerega so njih može in očetje kot dozdevnega arabskega kupca leta 1877. takó ljuto na-

padali. A Stanley je imel premalo vojakov in ni mogel pomagati nesrečnim ljudem, ni mogel vojskovati se proti Arabcem, da bi rešil nesrečne sužnje. S krvavečim srcem je moral mirno gledati, kakó so odpeljali reveže, katerih može so Arabci ubili in katerih domovje so popolnoma uničili. Le mali del prebivalcev je pobegnil po Kongu proti zahodu.

Dné 1. grudna leta 1883. prišel je do prvega sedmerih »Stanleyevih slapov« s tremi parniki. Kmalu potem so prišli domačini ter Stanleya prav srčno vzprejeli in mu ustopili kós dežele, kjer je ustanovil mestece »Stanley-Falls Station« malone pod ravnikom in sredi med atlantiškega in indijskega morja obréžjem. Kraj je rodovit in ima zdravo podnebje in 1500 prebivalcev. Sezidali so v kratkem času potrebna poslopja, v katerih se je nastanil neki evropski inženir s 30 Sansibarci in Hausa. Tu je bila skrajna naselbina ob Kongu. Pred svojim odhodom od »Stanley-Falls« obvestil je poveljnika trdnjave »Karema« ob jezeru Tanganika o svojih uspehih. Dotična pisma je poslal po Kongu navzgor do »Njangwe« in potem do jezera. Tekom leta 1884. začel se je prav živahen promet na Kongu.

Na povratku v Leopold-ville je razsojal Stanley prepire med Kongiškimi uradniki in domačini, takó n. pr. v Bolobu, kjer so zaradi takih prepiróv domačini že v drugič zapalili mestece. Dné 20. prosinca leta 1884. prišel je zopet v Leopold-ville, kjer pa je nevarno oboel od prestanih muk in težav. Ko je zopet nekoliko okrevaj, potoval je po veletoku nizdolu, da nadzoruje naselbine. V Vivi se je poslovil od svojih sotrudnikov ter prepustil daljno delovanje nasledniku svojemu Francis de Winton. Do konca leta 1884. ustanovila je družba ob Kongu 47 naselbin od izliva do Stanley-Falls in imela v svoji službi 171 Evropejcev. Samó med Stanleyevimi slapovi in Njangwe še ni bilo nikake naselbine ustanovljene. Dné 18. sušca leta 1884. zdričal je prvi parnik »Le Cambier« pri »Karemi« v valove jezera Tanganika. Koncem leta 1884. pripoznale so velevlasti »mednárodno družbo« kot »mednárodno državo Kongiško« pod nadvladarstvom kralja belgiškega Leopolda II. in uredile mednárodno razmerje z novo državo. Prebivalstvo nove države cení Stanley na 30 do 35 milijonov; površina pa meri $1\frac{2}{3}$ milijona km^2 , to je toliko kakor Nemčija, Francija, Španska in Portugalska skupaj.

Stanleyu gré največja zasluga tudi pri tem velečinu. Z bogatimi pomočki družbe je ustanovil naselbine, ki se jako čvrsto razvijajo in to v krajih, kateri so še pred nekoliko leti bili popolnoma neznani. Posebno lepo se razvija mesto »Leopold-ville«. Ker je treba zaradi

mnogih slapov parnike večkrat po suhem spravljati dalje, izdelujejo se od jekla zaradi večje trpežnosti in manjše teže. Ladje obstoje iz mnogih delov, kateri se lahko vzamejo narazen in hitro zopet zložé. Povesod so postavili hiše, katerih deli so se izdelávali v Bruselji in kjer le mogoče po parnikih prepeljavali na določena mesta. Ustanovili so tudi bolnice in druge koristne zavode, da se v njih okrepijo in ozdravijo Evropejci, ki posebno od nezdravega tropiškega podnebja mnogo trpé. Okrog hiš so nastali vrtovi in njive, na katerih sadijo poleg rastlin tropiškega pasa tudi naše žito, zelenjavo in sadje. V malo letih se je tu storilo toliko, da je tudi za razvajenega Evropejca bilo življenje precéj prijetno, in gotovo ni nádeja neupravičena, da se bode s kongiškimi deželami otvorila »druga Indija« evropski kupčiji.

Stanley hvali kongiške zamórcce spretne trgovce, kateri ne-umorno delajo, da bi se pošteno preživili s kupčijo. Varnost v deželi je velika. Potujočega trgovca ne napada nihče in vsak glavár ima dolžnost varovati tujce. Zamórci so pa tudi Stanleyu posebno udani in hvaležni, ker ž njimi vedno prijateljsko občuje in le v skrajni zadregi uporabi silo. Po očetovskem je skrbel za zamórcce in nikogar ni zapustil, če je opešal ter dal bolnike nositi mnogo mnogo milj daleč. Celó mrtvece je dal dostojno pokopati, kar zamórci redkokrat storé. Ta ljubezen in skrb Stanleyeva do svojih ljudij je omamila nesrečne zamórcce. Ko so bili na njegovem drugem potovanji po osrednji Afriki bóji pri Stanleyevih slapovih takó ljuti, da ga je zapustil celó prijatelj Tippu-Tib, dosegel je Stanley s preprostimi besedami, da so mu zvesti ostali vsi njegovi spremljevalci, pripravljeni najhujše pretrpeti za ljubljenega voditelja. Na povratku v Sansibar mu je umrlo na parniku še nekaj zamórccev, in kaj jim je bilo tolažilo v smrtni uri: »Spravili smo ljubljenega gospodarja do mórja in on zopet vidi svoje bele brate. La il Allah il Allah!« rekli so in — umrli. —

Francozje in Belgijanci so napadali po časnikih Stanleya. Belgijanci so ga risali kot nestrpnega, zaradi česar se je bajé od njega ločilo več belgiških častnikov. Francozje zopet so sumničili Stanleya, da dela ovire francoskemu potovalcu Brazzi in da njega uspehe uporablja záse. Drugi pa vedó mnogo pripovedovati o krutosti, s katero bajé tlačí zamórcce. Vse te laži kažejo samó grdo zavist, in Stanley gotovo ni mož, kateremu bi se smela očitati sebičnost ali malenkostna zavist. Sešla sta se z Brazzo v Parizu v dvorani zemljepisne družbe. Brazza je nastopil ošabno in po vsi sili izkušal spreti se s svojim tekmečem; ali kakó mirno in prijazno se je védel navzlic temu Stanley!

(Dalje prihodnjé)

Kakó sem prvikrat rómal.

Povest Nejčetovega Frančiška.

a otroških let sem pasel Dimko, velik del očetovega premoženja. Ta pôsel sem opravljal, kar se dá nepazno. Ali sem Dimko izgubil kje v hosti, ali pa sem ž njo popasel sosedu kakeršen si bodi sad. In kake različne stvari so odvrčale moje oči od živali, izročene mi v nadzor? Jedenkrat me je premotila gôra, stoječa nasproti pašnika, da sem pozabil živinčeta, ki se je splazilo v sosedov zelnik. Slišal sem namreč, da gôra dá glas od sebe, če krepko zakličem vánjo. Pokrikával sem torej v gôro in prislušával odmevajočim odklikom. Ta zabava mi je bolj in bolj ugajala in poskusil sem z mogočno sosedo govoriti besede; podala se mi je mogočna sosedka in mi je povrnila besedo za besedo. Zvedá-vost mi ni dala mirú, vedno več sem hotel slišati in kričal sem v sinjo višavo cele reke, ki sem jih slišal domá; toda vedno sta mi le zadnja zloga odmevala od nasprotne strani. Izpremenil sem mesto in poskusil na drugem kraji pričeti pogovor; le jeden zlog sem čul v odgovor. Srdit sem bežal na drugo stran pašnika in gromko sem zaklical v tajno goró, toda nikakega glasú ni bilo nazaj. Začuden sem gledal v temne šume, kakor bi hotel iz njih razbrati, zakaj mi gôra več neče odgovarjati, a tu me je prebudila trda roka sosedova, ki je gorko zavila moje desno uho in me korenito poučila, da ne bij z glavo ob zid, in da se ne pečaj s stvarmi, ki so záte previsoke. Od tistega dné več nisem maral pogovarjati se z goró; polegával sem v travo, pogledaval v božji svet in na Dimko. Jedenkrat takó slonim na komolci v travi in glej — kaj moti moje okó, kaj se ziblje in giblje tik mene? Mravlja vleče v pôtu svojega obraza bilko, spušča jo in popada in zopet počasno vleče, vedno se zatikujé ob sitno travo. Oj, kakó se trudi in upira ubogi mravljinec, kakó naskakuje in nikakor ne odjenja. Ali bode premagal toliko zaprek in ovir, toliko strmesnic, sotésk in klancev? Kam neki nese bilko takó naporno? Čemu mu bode? Taka vprašanja so se mi porodila v glavi in dobro sem se zagledal v temno živálco. To priliko je porabila Dimka: v tem ko je v mojem srci zvenela nekaka tanko-tožna struna milosrčnosti do drobne mravlje, mulilo je krávišče po sosedovi ajdi takó predrzno in požrešno, kakor bi znalo, da račun plačam jaz. Račun je plačalo moje

levo uho in sosed mi je postavil pred iskrajoče oči neko prislovico, da sem gledal vánjo, kakor v zrkalo, óno prislovico, ki velí: »da ne bégaj za vrabci, kadar ti uhajajo golobje.«

Ko je teta moja brisala solze, ki so mi kápale iz očíj ter slišala, kakó se mi godí na paši, užalostila se je močno. Prepričan sem, da je dolgo premišljevala, kakó bi podkrepila pazljivost mojo in stvar spravila v takóv tir, da bi zaradi paše ne bilo nikakih pritožeb in neprijetnostij več. Napósled je ugenila pravo. Ko mi je neko popóldne izpustila Dimko z lanca, segla mi je takorekoč v dušo, ko mi je dejala: »Francišek, če bodeš pridno čuval Dimko, pojdeš pa ob Šentilovem z menoj na góro.«

»Na góro, na góro!« to je bila že davno iskrena moja želja, že davno sem želel videti od blizu nje rjave drče in zelene rebrine in izprehoditi se po nje temno in svetlo-zelenih predelih, od koder sem slišal glasove kúkavice in tajne, otroškemu joku podobne klike ponočne sove.

»Teta, ali pojde Novakova Ivanka tudi na góro?« vprašal sem, ko sem bil v mislih razbral že dokaj prijetnostij, katere prinese Šentilov dan.

»Samó pridni otroci pojdejo, in Ivanka pojde, ker je pridna,« dejala je teta, bistro me pogledala in se odvrnila.

Do Šentilovega je bilo še teden dnij. Ta teden se je neznosno vlekel, kakor beda človeška. Gonil sem Dimko na pašo, sanjaril in ogledaval góro. Ali Dimke nisem pozabil, besede tetine, da »pojdejo samó pridni otroci na góro«, vtisnil sem si dobro v glavo. Tiste dni so se mi vzbudile želje iti v svet, potovati od kraja do kraja. Zavidal sem vsakega potnika, ki je šel mimo mene, poigravajoč s palico in pozvižgújé, rad bi se mu bil pridružil, s popotno kljuko v roki in s torbico na rami mahal po beli cesti, ogledaval se, žvrgolel in šel dalje, dalje, notri do visokega Triglava, o katerem sem mislil, da stójí na konci svetá!

Dan pred svetim Tilnom je že vse kazalo na górski shod. Prišli so medičarji na svojih težkih vozéh in najeli v naši vási lahke voziče, na katerih so peljali svoje blagó dalje na góro. Otroci smo ogledavali te imenitne može in njih kovčege in živo smo si v mislih slikali lepe stvari, ki se bodo prodajale na góri. Z medičarji so prišli berači, ki so gredoč na góro obirali hiše po dolini. Popóldne so začeli vreti rómarij od vseh stranij; po njih števili so vaščanje sklepali, za koliko bode obogatela cerkev, koliko bodo raztočili krčmárji, prodali mali trgovci in ali bode káj prida beračem ali nič prida. Górski zvonovi so

tisto popółudne pritrkavali takó ubrano in takó milo so vabili k sebi, da rómarji nič niso utegnili postávati pri dolinskih krčmah: vsak je pospešil korake, da bi čim prej prispěl k cerkvi, v kateri stoji svetnik, ki še vedno rad pomaga.

Napočilo je Šentilovo. Ob jedni zjutraj je na góri pritrkavalo imenitnemu dnevi. Tiste čase sem spal na pódu v diščem sénu. Teta me je hodila zjutraj klicat, ko se je že hladilo kisló zelje na oknu. Ali težko ji je bilo sklicati me. Če je vpila na pód: »Frančišek, vstančkaj, žgančki so na mizi!« — nisem se zmenil dosti, jedva sem slišal take laskave besede. Prišla je drugič klicat — obrnil sem se renčé na drugo stran in spal dalje. V tretje je teta navadno poslala brata, da me skličé. Brat je šel v listnjak, ki se nahaja pod našim pódom, vzel drog in buhnil ž njim od zdolaj ob pódnico, na kateri je bilo moje ležišče. To je imelo uspeha: če je buhnil dvakrat zapored, vzdramil sem se in spomnil žgancev. Šentilovo jutro pa teta ni potrebovala nič žgancev, nič brata, lahko me je sklicala sama. Précej sem bil na nogah, ko sem zaslišal nje glas: »Hej, Frančišek, na góro pojdeva!« Tekel sem na ulice, umil se pri koritu in brž sem bil v hiši, kjer me je čakala teta že opravljena. Nadél sem klobuček, kateréga mi je hranila v svoji skrinji poleg stare péče, vzel pod pázduho v majólikasto ruto zavít štrukelj, spečen nalašč za brášno, in hajdi z Bogom na bóžjo pot.

Jedva sem prestopil hišni prag, že sem pogledal na góro. Navajen sem bil videti jo v zeleni obleki in sedaj stoji pred menoj milica temnovišnjeva in na nji se odlikuje cerkev s svojo živo belino. »Lepó vréme nam bode podaril vsemogočni Bog!« dejala je teta, ko se je nagledala cerkve. V naši dolini je že taka navada, da kmet, če se pride zvečer ali ponoči pred véžina vrata hladít, vselej pogleda na górsko cerkev in ugane, kakšno vréme se bode zverízilo in zlépilo za prihodnje dni: če je videti górska cerkev temna, bode vréme slábo, deževno; če je bela in svetla, bode vréme dobro in jasno. In kmet, vračaje se v izbo, ugiba, kakega dela se poprime te dni.

Udarila sva po stezi čez travnike mimo kupov duhtéče otáve. Teta je imela nad šestdeset let, drobnéla pa je kàj ugíbnó pred máno; nje bistro okó je tudi v temi zapazilo vsak vodotoč, vsako strugo in brv, lužo in krtino. Bila je lepa, sladostrastna nóč, kakor ustvarjena za rómanje. Mesec je bil že za gorami, a mehak odsvit njegov se je razlival trepetajoč po vsem nebosklonu. Lahke, redko razstlane oblačíce so mrléle po obzorji, med njimi so rojile drobne svetle zvezde, potujoče preko sinjega nebesnega oboka, kakor ponočne

rómarice preko zelene planine. Preko planjave je frléla podobna kresníci luč, s katero si je zgodnji rómar razsvítljal peščení pot.

Zavila sva po stezi v góro. Iz doline se je slišalo ropotanje málinskih kolés, petelinje petje, pasji lajež in zdaj in zdaj bitje cerkvene ure. Prišla sva v gósto šumo nad pečino Kukaljo; na steze in poti naših šum takrat solnčni žarek še ni sijal takó slobodno, kakor dandanes. Teta je užgala trske, katere je nesla s sábo, in svetila po poti. Šel sem tiho za njo. Spomnil sem se štruklja in oglašil se je v meni óni po vseh slojevih človeške družbe že bujno razplojeni črv poželenja, óni ostudni mrčes, ki čimdalje bolj izpodriva poslanca božjega — črva vestí! Premagalo me je poželenje po štruklji, začel sem s prsti dolbsti vánj in nositi potvično sredíco v usta.

Od vseh stranij so se jeli zgrinjati ljudje na góro, povsod se je čulo iz tème govorjenje, tu pritrto, tam živo. Teta tuje družbe ni marala; če ni bilo domačinov, potovala je sáma ali z otroki Čeravno je imela dober dar zgovornosti, vender je še celó pri domačinih rajša poslušala, negoli govorila. Zdi se mi, da so bile pričina nje osamelosti nezgode, ki so jo zadele v mlajših letih. Ko je bila v petindvajsetem letu, umrl je nagle smrti mladenič, katerega je ljubila in ki je hotel biti nje mož. Za tem je tri leta bolehal. Ko je imela trideset let, umrla ji je mati in teta je dolgo gospodinjala na dómu. Privadila se je gospodinjstvu, biti prva ženska v hiši in užalilo jo je, ko je morala izročiti svojo oblast rokam ženske v hišo se primoživše. Šla je v svoj kot in se zamislila. Plod teh mislij je bilo spoznanje človeštva in ré-signacija. Z léti se ji je okó pomračilo in za vrstjo so legle gubè na nje obledelo lice.

Bilo je še zgodaj v jutro, ali berači so bili že pri svojem živah-nem, nervoznem pôslu. Teta je metala krajcarje na levo in na desno. Povedati moram, da moja teta ni bila skopa, kakor se navadno misli o starih ženicah, katerim Bog ni naklonil svojega ognjišča, pa tudi po nepotrebnem ni dala groša izpod palca. V cerkvi je rada izpustila težak novčí v púšico; kadar so se darovale sveče za cerkvene potrebe, nesla je vselej nekoliko prešérno zeleno, to je, najdražjo svečo okolo oltarja; otročajem je rada kupovala to, kar razveselí otroško dušo, a beračem je delila samó na bózjih potih in pri cerkvah; domá jih je pošiljala po darí k gospodinjji, naj ta, ki si je prisvojila vse prijet-nosti gospodinjstva, ukusi tudi njega sitnosti. Ona ni bila prijateljica popirnatega denarja; bila je priča popirnatega poloma ob francoskih vojskah, katerega ljudje dolgo niso mogli pozabiti; hudovala se je na bankovce in njih padajočo veljavo in večkrat sem jo slišal tožiti, da

narastajoča draginja ničesar družega ne pomeni nego to, da »crka bankovec«. Bila je v tesnem svojem razmerji modra gospodinja; žal, da ni stala na ugodnejšem mestu, kjer bi bil dán nje široki gospodinjski duši primeren delokrog, nji na slavo in sorodnikom v prid. Ko je umrla, našli so na dnu nje skrinje precčjšen kupček beličev. Jaz sem po nji podedoval dvanajst starih srebrnih dvajsetic, lepe denarce, katere sem nespametnik v dveh dnevih zabunkal v Ljubljani v »Lovševijami« za svetim Krištofom, kamor zdaj mrtvece shranjujejo. Bog daj nepozabni moji teti srečno večnost, naj se okoplje v vseh blagodatih nebeških!

Ali kam sem zašel z rómarske poti! Kakó čudno je ustvarjen človek! Kadar se mu odzivljajo spomini zelene mladosti o domačih krajih, ali o kaki dedščini, takrat mu srce in duša sedeta na jezik, smehljaj zleze na lice in samó ob sebi se pripoveduje. Takoj se vrnem zopet na rómarsko pot. Górska ura je bila počasi in slovesno štiri, ko sva se približala cerkvi. Pri znamenji, stoječem pred cerkvijo, pokleknila je teta in mi namignila. Pokleknil sem, toda ne na nje stran, ampak za nje hrbet. Zbal sem se bil razkuzmánega berača Fikuža, ki je sedel poleg znamenja. Fikuž je bil poglaviti málhar naše doline, otroci smo se ga bali, kakor da nosi v svoji málhi tiste preklicane srebrnjake, katere je Iškarijót dobil za Krišča. Proseč po dolini je kazal obraz pust in čmeren, ljudje so rekali o njem, da se drží »kakor bi mu lezli črvi iz nosa«. Ali na bóžjih potih vender ni bil takšen mrtvičen pustež; zvijsal se je dosti prožno, smehljaje gledal, raztezal roki in zvonko je molil za žive in mrtve. Poleg znamenja sedèč je bil popolnoma v svojem elementu in to ga je pogrelo, oživilo in pregnalo odurne sence z njegovega obraza. Za hrbet si je razgrnil málho, na katero se je časih naslonil, na jedni stráni je imel poleg sebe prižgano svetilko, na drugi nastavljen klobuk. Če je kàj padlo v klobuk, prenesel je svetilko k pokrivalu in pristalno je pogledal, »kakó kàj stojé finance«, celó brnil je časih s kazalcem v drobiž. Teta je hotela iti mimo njega, kakor bi ga ne videla, ali bistrooki Fikuž je ob pravem času spoznal radodárnico ter iztegnivši roki pojoče zavpil na ves glas: »Oj, ljubi prijatelji in prijateljice, rómari in rómarike te svete bóžje poti, poglejte na mene siroto, obdarujte me siromaka božjega!« Nekako grozno se je razlegalo to molédovanje po temini. Siromák božji se je naslonil na málho, truden oratorskih napórov; teta ga je obdarila.

Prišla sva k cerkvi. Tik grmovja je gorel ogenj, okolo katerega je sedela gruča rómarjev in prepevala pobožne pesmi. Teta je vrgla

nedogorele trske v ogenj. Po deskah in na vozičih so spali rómarij in trgovci obojega spóla. Krotak odsev prve zarje je naznanjal, da se bliža dan. Stopila sva v cerkev. Po klopéh in pri stranskih oltarjih je dremalo dokaj ljudstva. Sredi svetišča je čepela zguzena postava Petračkovega Boštijana poleg keblà pitne vóde. Ta farizej je ob shodih studenčnino pródal, podnevi pred cerkvijo, ponoči po cerkvi. Ko se je teta priporočila pri stranskem oltarji pred podobo svetnika-čudodélca, potegnila me je za sábo pred véliki oltar, kjer sva pokleknila.

Gledal sem po širokem prostoru okolo in okolo. Vse je bilo takó skrivnostno, slovesno in neslovesno. Ob stenah in v kotih je kraljevala gosta tema; iz nje je gledal tu in tam podkován čevelj, kúštrava glava, stisnjena pest, žensko krilo. V visečih svetílkah so brlele rdeče in zelene luči; njih žarki so se otrinjali ob zlatih opravah svetnikov in svetníc, ki so zrlí na vse mogoče strani. Rožljale so brojaníce, loputale duri, koraki vstopivših romarjev so odmevali, no-sovi so kar piskali in peli. V klópi nad menoj je slonela ženska in globoko dihala tiho kimaje z glavo, poleg nje je hrkal in hrôpel rómár. Skozi okno je padala mrkla svetloba na oltar, žarek svetilke se je opiral naravnost ob obličje lesene podobe svetnikove. In ta svetnik je gledal takó drobno in napérjeno náme!

Do takrat še nisem bil nikdar ponoči v cerkvi, toda slišal sem dostikrat o grózah, ki se dogajajo ob nočnih urah tam in na pokopališčih. Oživela je otroška domišljija, spomnil sem se takih pravljíc in groza me je prevzela. Pogledal sem na teto, če je tudi nje kàj strah, ali ona je čebljala in čebljala svoje molitvice in ni se zmenila záme. Zdrkníl sem počasi s kolen, poravnal se, položil roko na kamnato stopnico in prislonil uho Truden zadremljem . . . Sanja se mi, da svetnik izteza roko po meni Hotel sem zakričati na ves glas, a tu me je prebudila teta, položivši roko na mojo ramo. Vstal sem, segel po štruklji in klobučku, in ne da bi se ozrl v oltar, bežal sem za teto venkaj na beli dan.

Précej sem pozabil težkih sanj, ko sem ugledal jutranje solnce in toliko práznje oblečenega ljudstva. Po vseh stranéh so lezli rómarij po peščenih potih in stezah na góro, po vseh stranéh so razodevali berači svoje pretege in žalosti radodarnemu človeštvu in kazali svoje govorníške sposobnosti; Fikužev glas, dasi nekoliko hripav, zatápljal je še vse druge. Trgovci so že razprostrli, razobesili in razpóložili svoje blagó. Véčno bi človek stal pri teh razstavkah in pasel pogled, pa teta ni hotela, védla me je za cerkev, kjer so delovala merkan-

tilska bitja nižje vrste. Tu je suhljät dedek mrcváril in rezal kuhanega koštruna na porcije; pomagala mu je naduhla ženska, ki je pobirala novce od góštov in delila juho. Poleg te dvójice je imela staríkova bábnica poln verbas prijetno vonjivega pšeničnega kruha na pródajo, in da bi bilo vse pri roki, kar okrepí in poživí pobožnega človeka, utaboril se je précej za verbasom Petračkov Boštijan z dvema kèbloma pitne vóde. Pa Boštijanova kupčija je bila slaba, ker je bilo še prezgodaj in ker se goreči pobožnosti prilega dosti bolje vino, nego voda. Tudi kave se je prodajalo obilo. Neka bábnica je teto klicala k svojemu ognjišču, toda teta je odmignila z glavo in z roko. Kave ni marala po nobeni ceni in kupila je rajši juhe. Ko sva se okrepčala in prevetrila, odšla sva zopet v cerkev, ker pričela se je prva maša s pridigo.

Pririla sva se pred véliki oltar. Bil je že velik dan in vse sveče so gorele, videl sem torej vse natančno in razločno. Nad menoj v klopi ugledam Novakovega očeta tam, kjer je ponoči dremala rómarica. Neprestano so migali z ustnicama, časih so vzdihnili, časih porožljali s križem od brojaníc ob klóp, časih so tiho pljunili pod noge, z dlanjo otrli nos in sivo pogledali v stran. Pred klopjo je stala njih hčerka Ivanka s sklenjenimi rokami, svétle nedolžne oči obrnjene zdaj ná me, zdaj v oltar. Teta se je nagnila k meni, prinesla kazalec k nosu in mi pokazala v oltar rekoč: »Le góri-le glej, pa ročice povzdigni, vidiš Bogca!« Potem se je zameknila in v gorečnosti žebrajoča molitve. Dostikrat poprej me je že teta poučevala, kakó se védi v cerkvi, »da te bode Bogec vesel« in vender sem prišel tisto jutro s pravega tira. Klečeč za njenim hrbtom, sem presukal se na kolenih da sam nisem vedel kdaj, takó da več nisem bil obrnjen k oltarju, ampak k Novakovi Ivanki. Nasmihavala se mi je. Privlekla je iz žepa rdeč odpustek in mi ga skrivaj pokazala. Ali kmalu sem bil kaznovan za táko neprilíčno vedenje: tista kruta roka sosedova, katero sem že nekaterikrat čutil na pašniku, prijela me je za láse ter me lahko obrnila nazaj proti oltarju. Zató se pa lahko pohvalim, da sem se med pridigo, katero sem razumel vso od konca do kraja, védel, kakor se spodobi pridnemu dečku. Neprestano sem gledal na duhovnika in zvesto sem poslušal. Tega pa sem se navadil v naši župnijski cerkvi, kjer sem čepèč pred oltarjem svetega Andreja slišal s prižnice toliko mičnih svetopisemskih zgodbic gladko in ubrano povedanih.

Delj nego drugi sva se ponudila s teto v cerkvi. Ko sva stopila iz nje, bila je pri lopah in medicárskih šatorih že prava gnéča. Vse je ogledavalo, pretipavalo in kupovalo. Pred oštirsko kolibo so

stali Novakov oče in, kakor je bilo vidno, pogajali s suhim in hripavim človekom ceno za neko stvar. Oba možanca sta bila zeló glasna in tudi nervozna. Poskakovala sta jeden pred drugim, lovila drug drugemu roko in udarjala v roke. Novakov oče so vedno poudarjali številko petnajst, a njih hripavi tovariš je hreščé odgovarjal: »Nak — trinajst, ali čéš trinajst!« Pri tem je takó dvígal roko, kakor da namerava Novakovemu očetu namazati trinajst gorkih po dlani. S teto sva postala, da bi pozvedela, o čem gré kupčija in po čém. Ko je pa neznanski hripavec trikrat zapored bil izustil grdo ime hudičovo in se poleg še pridušil, odskočila je teta in se zarila med hrumeče ljudstvo.

Jaz sem bil s tem potem zadovoljen: pririla sva se do medičarja in stala sva pred deskámi, ki pomenijo posvetna nebesa za otroke. Kake lepe stvari so ležale in visele pred mano, v vseh mogočih barvah vrtele se mi pred očmi, kakor da je navihani medičar božjo mavrico ukradel z néba in jo razprostrl po belih prtih. Teta mi je nakupila konjcev in kolésec, kolikor jih je poželego srce in sreča se je priselila k meni. Dalje in dalje sva se rila s teto vedno mimo raznovrstnega blagá in zgovornih prodajalcev. Pri nekaterih lopah sva postala in teta je ogledavala posebno rute. Tu in tam je katero potipala, poduhala in povprašala o ceni, ali kupila ni nobene. Kupila pa je podobno svetega Valentina, o katerem sva slišala toliko lepega tisto jutro v pridigi. Takó sva počasi prilezla do dedka z brávjimi porcijami. Ko sva prišla poleg ognjišča, vprašala me je teta, če sem kàj lačen. »Nič!« odgovoril sem kratko in veselo. Kakó bodem lačen, ki imam polno ruto konjcev in kolésec!

Pri Petračkovem Boštijanu sva stala celo četrť ure. Teta se je rada posmijala temu bore-človeku, ki je bil domá v hribovski vási in je mnogokrat prišel v našo dolino. Njegova silna nezgubečnost je bila pričina, da se je vsak zadél óbenj, posebno otroci. Malokdo je izpil kozarec vode, a vse mu je delalo sitnosti in opravke. Ta je hotel vode zastonj, a Boštijan ne bi dal zastonj nì svetniku v górski cerkvi, drugi je hotel piti samó prvi kozarec zastonj, drugi kozarec bi pa plačal, če bode še žejen, tretji je zahteval zvrhani kozarec in Boštijan je jecaje dokazoval, da vóda nì pšenica, četrť — prvi mogočnež — bi bil rad kupil za jeden novčič poln kebél z Boštijanom vred, peti se mu je hotel zmuzniti z novčičem. In ubogi Boštijan se je med smíjočo druhaljo pulil, suval in pehal za ubogé novce, da mu je lil pot raz rjavo lice. Ko se je teta naveličala teh burk, pogledala je na solnce, ki je stalo že visoko na nebi in se domislila, da bode čas odpraviti

se na obratno pot domóv. Ali nerada se je ločila od górske cerkve: počasi odhajaje ozírala se je po hramu božjem in po zvoníku, dokler ni odvrnilo nje mislij znamenje, poleg katerega je taboril Fíkuž.

Zdi se mi, da sem storil tisti dan poseben korak v svojem življenji, če je res, da storí vsak človek v vsakem vzrastu svojega žitja-bitja po nekaj takšnih korakov pametnih ali neumnih, katerih nikoli ne more pozabiti in katere prične pozneje v zrelih letih smatrati za mejnike svojemu mišljenju. To pa se mi dozdeva zató, ker se od tistega dné dalje nič več nisem bal berača Fíkuža.

Povratno pot sva ubrala preko samotne in tihe léščeve doline, da bi se ognila ljudem, ki so iz bližnjih krajev tolpoma vrelí na góro k deseti maši. Zavila sva okolo peščenega roba, za kateri se nama je skrila górska cerkev, in vzela naju je šuma v najmračnejše svoje predele, v svoje mirne in hladne prostore. V léščevi dolini sva počivala. Teta je sedla v zeleno mejo in mi vzela majólikasto ruto. Izvila je štrukelj in zmajevala z glavo vidéc, da je ótel. Napela je ustna, kar je bilo znamenje, da tli v nji tiha jezica. V meni se je oglasil črv vestí, ker sem segel samovlastno po potvici. Oh, zakaj ni prej črhníl! Ali nima darú daljnovidnosti, da se oglašá šele po storjenem grehu? Toda teta moja ni imela moči izreči karajočo žal-besedo, ki bi ostro zadela grešnika. Kmalu se je razkadila nje mehkotna jezica in tem lepše je posijalo solnce sprave. »Glej ga Francíška,« dejala je z nekim posebnim milobnim naglasom, ki je svojstvo mehkim, brezsilnim ljudem, »kakó je pa izluščil in izvrtal sredíco; skórzjico bi bil pohrustal, skórzjico — skórzjica ni za moje zobé!« Take besede so me pomirile; pogledal sem tja, kjer se navadno nahajajo »zobje«, ali samó dva sta še drugovala tam, zarjavela in nagnjena, kakor bi se klanjala drug drugemu. Žal mi je bilo, ker sem jima napravil takó težko delo. Teta je v mojem pogledu brala, da se kesam greha, in ko je razpolovila skorjo, podala mi je večjo polovico. Zagnal sem se v léščevje iztikat za lešniki. V tem, ko sem se potikal po duhteči hosti, zobal malíne, nabiral lešnike, molila je teta in se križala, kadarkoli je pozvanjalo na góri. Zapustila sva pot in lezkoma sva se spuščala nizdolu po temnih, s preperelim listjem nastlanih drčah in stezah širokih lesov. Med potjo me je poučevala, kakó koristno in Bogu ugodno je, če gré človek s pravim namenom na bóžjo pot. Pripovedovala mi je povest o starčku puščavniku, kateremu je sam Bog razodel, kakó ljuba mu je molitev, katero opravimo kje daleč od dóma. Žal, da te povesti ne morem povedati s tetinimi besedami; povem jo takó, kakor se mi je ohranila v spominu.

»Živel je v starih časih,« takó je pripovedovala teta, »puščavnik, ki je imel zeló daleč od svoje kolibe do studenca. Vsak dan je šel po vode in vselej je pokleknil kràj studenca in goreče molil. Ko se je postaral, jel ga je mrzeti ta dolgi pot in večkrat je prosil Bogá, da mu prestavi vodo na kako bližje mesto; ali Bog ga ni uslišal. Nekega vročega dné je koracál starček z izotljeno bučo, ki mu je rabila namesto vrča, po brezsenčni, peščeni stezi k studencu. Premagoval ga je trud in pot, kolena so se mu šibila in zamrmral je in zopet potožil Bogú, zakaj mu ne odkaže kje bližje kakega vira pitne vóde. Tu pa se je zgodilo čudo, kakersna so se rada gajala v starih časih, zlasti po samotah in puščavah. Jedva je izustil puščavnik svojo pritožbo, že mu puhne v nos taka prijetna in maméča vonjava, da jednake ni čutil še nikdar, zajedno pa sliši poleg sebe nežen, mehak glas in ta glas šteje. Ozrè se starček, da bi pozvedel, odkod takšen glas in taka vonjava in — oj, čuda — drevo, kakersnega poprej še nikoli videl ni, giblje se ob njega stráni in kadar storí korak on, premakne se tudi drevo poleg njega za korak. To drevo se je šopirilo v najbujnejšem perji in v najlepšem sadji, podobnem češnjam belícam. Gleda starček, gladi si plešo glavo in premišljuje, kaj pač to pomeni, ker nikdar še ni naletel na potujoče drevo, čeravno je poprej, ko ga je še mikal svet, prehodil do malega vse jutrove dežele. Ali to še ni bil konec vsega čuda. Zdajci zapihlja veter, zazibljejo se na potujočem drevesi veje in toli prijetna godba zazveni izmed zelenja, da bi se bil starček morda na pèti obrnil in zarajal, da ga ni odvrnilo novo čudo od take posvetne stvari. Nov naval vetra in razgrnejo se veje in prikaže se med vejami angelj božji mil in krasen, zlatolas, lica rdečega, zatilka belega. Sedí krilatec na veji kakor bi jahal, seza z okroglo ročico po belícah, trga jih in potika med rdeče ustnice, zajedno pa na glas poštevá in poštevá. Ostrmí starček, čudom se čudi, ali nič ga ne oplaší, ker navajen je bil že čudes in prikaznij.

»Oj, brate,« takó nagovori puščavček angelja, »ali si ti tisti, ki Bógu seštevili vse, kar je ustvarjenega? Povej mi, koliko leta ptičic pod nebom, koliko se bliščí rosnih kapljic po livadah, koliko je nakopičenih peščenih zrnec v puščavi?«

»Priatelj božji,« odgovori mu na to kratko angelj, »On, ki je ustvaril te stvari, vé njih števila, jaz pa štejem dobra in slaba dejanja človeška.«

»Dè-tè!« pomisli radovedni starček in z roko potegne po pléši. Potem pa pristavi: »Povej mi brate, ki véš . . . koliko se naredí greha na zemlji? Jeli, da je dosti zasejala nečista peklenska sila ljuljike v svet?«

»Toliko je greha, kolikor rodi zemlja listja in trave,« odgovoril je angelj hladnokrvno in ravnodušno.

»Oh, da se usmiliš, Bože!« javknil je užaljeno starček in pogledal k nebu. »Kaj pa dobrih del, teh bode pa dosti menj, dejal bi?«

»Tudi dobrih del je še obilo med človeštvom: toliko jih bode, kolikor se ziblje kapelj v morji.«

»Oj, hvala Ti, Bože!« vzdihnil je pobožni starček in se napotil dalje. Solnce se je z vso močjo uprlo v njegovo glavo, pot mu je v kapljah padal s čela na sivo brado in na tla. Drevo se je vedno zibalo, šumelo in zvenelo kràj njega, angelj je vedno poštevàl zdaj počasneje, zdaj hitreje.

»Kaj meniš,« izpregovoril je zopet puščavček ogledujé prikazen, »dobrega konjiča imaš ti, nosi in hrani te ob enem, zabava te in še senco ti dela. In potrebuješ ga, ker nič ni prijetno hoditi péš po ostrem kamničji in po razbeljenem pesku. Ali ne zameri mi, če te vprašam, pokaj šteješ po teh brezljudnih puščavah, čemu ne greš med človeštvo, tjà kjer se v bratoljubji razcvetó najlepša dela kristijanska, tam bi ti naštel dobrih del štejoč od vzhoda do zahoda.«

»Priatelj božji,« odgovoril je na to angelj hitro, kakor bi bil že čakal na táko vprašanje, »pošteta so od vzhoda do zahoda vsa dela usmiljenja in bratovske ljubezni in zabeležena v knjigo, iz katere bode sodnik' sodni dan čital vsakemu svoje. Mene pa je Bog še posebej poslal v puščavo, da poštejèm vsak korak, katerega ti storiš gredoč po vode in vsako kapljo potú, ki kane s tvoje glave, ker zelo ugodna je Bógu molitev, katero opravljaš kràj studenca in vse te potne kaplje in vsi ti trudapolni koraki bodo prišteti tvojim zaslugam, kadar vnideš v večno vzveličanje . . .« Rahleje in rahleje je zvenela godba med perjem čudnega drevesa, bledeti je začela prikazen, mignila je še jedenkrat pred puščavnikovimi očmí in mahom izginila. Zdaj je spoznal puščavnik, kakó vrednostni so koraki k studencu in nazaj in v kaki milosti je pri Bógu. Padel je na kolena, pokesal se zaradi mrmranja, zahvalil Bogá in goreče ga je prosil, da mu prestavi studenec še jedenkrat takó daleč, da si tem več zasluži za božje kraljestvo. Te prošnje Bog ni uslišal, storil pa je drugo čudo, da bi se Njega slava tem dlje razlegala iz pobožnega srca puščavnikovega. Ko je bil starček opešal, izpremenil je Bog studenčnico v vino, ki je takó okrepilo puščavnika, da je komaril še mnogo let in celó po večkrat na dan k žlahtnemu viru oznanjat slavo božjo.«

Solnce je stalo že na temeni góre, ko sva prišla v dolino. Družno sva korakala po prašni cesti srčno vesela in zadovoljna, da sva opra-

vila Bogú ugodno pot. Lahen krívec je zdaj in zdaj pritegnil, obliznil po cesti in dvignil prozoren oblak prahú. — Ali kdo je stopil s praga Jernačeve gostilnice, stoječe kráj cestnega jarka, kdo je stopil takó težko in silno, kakor bi se bil siloma odtrgal od gostoljubnega poslopja? Ali je dolgi birlč terjajoč davke takó planil na dvor zbavši se prazne toda stisnjene pestí, ali je bedni potnik s sušo v mošnji tako skočil iz gostoljubne veže hotèč se potuliti? Ni birlč; da je birlč, žandar bi ga branil z nabito puško; ni potnik, da je potnik, v Bóga ime bi ga gostili mati Jernaška, to so pa Novakov oče, vračajoč se z bójže poti domóv. Za njimi je pribosopetila Ivanka s kosom belega kruha v roki. S teto sva se požurila, da bi došla znana rómarja.

»Čudno, čudno,« mrmrala je teta, »da se je Miha takó natrkal; nasrkljal se je pa že zastonj.« Novakov oče so krevsali dosti neredno, noge so jim uhajale na to in na óno stran, nalegavali so zdaj na desno, zdaj na levo, kakor bi nesli polni naramni koš. Ob stráni je drobnela Ivanka, pogrizkavala v kruh in se ozirala nazaj na naju.

»Miha, danes pa kakor svinski rílec švrkaš semtertam in kakor meгла se vlečeš po cesti!« zasolila je teta, ko sva došla znanca.

»Po krívci gredó megle, po krívci, vrême bode,« odgovorili so Novakov oče, ki so napak ujeli tetin nagovor.

»Vrémce pa bode, vrémce, če Bog dá, svetega Mohorja zvon se je slišal sinoči,« pritrdila je teta ogledujé tanke oblačíce na nebi.

»Oh — oh, Mica!« vzdihnili so Novakov oče.

»I, kaj pa je?« vprašala je sočutno teta.

»Le meni verjemi . . . le meni verjemi!«

»Kaj?«

»Imeli bodemo še vroče dnove: sproti se je delala rja včera v jutro na kósi. Otáva se nam lepo posuší . . . Uh!«

»Podoba je takšna.«

Sijale so oči Novakovemu očetu, kakor šarcu kraljeviča Marka v bojih z dušmani. Teta se je tiho smijala. Ona je rada navila človeka, ki je zabredel v beden ali smešen položaj, ali dasi se je norčevala, vender je bila vsaka nje beseda in vsa nje duša na stráni siromaka: pritajena iskra milosrčnosti se je skrivala za to nasmešljivostjo in nasmešljivost sáma je pričala, kakó se je razcvela v nji ljubezen do brata trpina.

»Oj, Miha, ti pa take korake delaš, da jih angelj ne more šteti, če prav bi jih hotel,« prišpilila je teta po kratkem premolku. Novakov oče so se pritajili in ničesar na to niso rekli. Šestovili so dalje in

prebiralí take nepravílné korake, da podobníh najbístróumnejší vseh generalóv ní kós poštevátí.

»Kaj sí pa prodajal ná góri? Vídela sem té, kakó sí sejmoval z dobovskím Tínetóm«, pozvedávala je teta.

»Volno sem prodal . . . oh, volno!«

»I, pó čém je že volná?«

»Je pó trínajst, pa je pó štirínajst ín je pó petínajst grošév, kakó je volná.«

»To pa zópet lep denár potegněš.«

»Vraga potegnem! Za davke mí je bíl posodíl Dobóvskí še v postí . . . ná pšeníco, sem dejal. Oh, ljuba dúša, saj tí ne véš, kaj só davkí, tí ne véš!«

»Kaj bí ne vedela! Práva reč! Saj jíh mój brat túdí plačuje, rád alí nerad.«

»A — a . . . tí ne véš, kakó težkó dé za níč švrkatí v kresíjí bankóvce ná mízo: púc, púc, púc, púc! (Novakóv óče só pokazalí, kakó se šteje ín zmíka denár ízmed prstóv.) Glej, takó zdaj svét le . . . legírájó, da jíh znósí vse, kar prídelaš, v kresíjó . . . Tí hudičí!«

»Kaj bí zató klel!« posvaríla je vážno teta.

»Zaréče se takó časíh.«

»Z bóžje potí greš, pa se tí vedno vrtí tístí peklenskí maček ná jezíku. Kakšna je to bóžja pot!« Teta je ímenóvala hudiča peklenskéga mačka, če je takó nanéslo, da se je morála spómníti téga sovražníka človeštva. »Grum, šent ín namerkéj«, to só bíle jedíne kletvíce, kí só se upórabljale v náší híši; pa to — hvala Bogú — še kletvíce nísó, kakó je dejála teta, kí se je zaradí téh temníh beséd pósvetóvala s svojím ízpóvedníkom. Novakóv óče só se póvršno ózrlí ná njo.

»Jelíte óče, backe póženem pa jaz v Dob?« póprosíla je zdajcí Ivánka ín od stráńí zážmeríla z óčmí ná óčeta. Solnce jí je síjalo ná ravnost v oblíčje.

»Backóv pa tí ne póženeš, čemu bí tí goníla backe?«

»Kaj sí ovce túdí prodal?« vprašála je teta.

»Prodal . . . Oh! . . . Žívíno prodáj, žító prodáj ín spómładí hódí v Ljubljáno v málin, če nísí gol, kakó ta-le prst!« Pótrtóst ín ubí-tóst je bíla uprízórjena ná lící Novakóvéga óčeta. Vínskí dúhóví só se že razkadíli.

»Jelíte, mójích backóv pa nísté prodalí?« prídéjala je Ivánka, véseło prískóčila ín vgríznila v kruh.

»Tvojích pa ne,« ódgóvoríli só Novakóv óče ín se rahló tekníli hčer kínega raména.

Viděč Novakovega očeta v takem bednem položaji osrčil sem se tudi jaz in začutil in spoznal sem potrebnost, da jih po svoje poučim in jim svetujem. Po ceni se dobi dandanes poučna beseda; prave, krepke in izdatne dejanjske pomoči pa ni od nikoder.

»Čemu pa volno prodajate?« vprašal sem jaz.

»Sila me sili, dolg treba plačati.«

»Mari bi si dali naredit sivo suknjo, kakeršno imajo naš oče,« zablebetal sem in nisem pomislil, da govorim neprilichnost.

»Bila bi siva suknja, bila!«

»Saj časih tudi Vas zebe.«

»I, kaj pa, da me zebe. Tja-le o božiči pa takó poleze mraz tu-le po levem stegnu góri v život, takó poleze, da kar strese človeka. Lej ga, nedolžno dušo... nove suknje pa kár res potrebujem. Že prav praviš...« Trudno so se mi nasmijali, segli v žep in mi podali medén srček. Obveselil sem se tega srčka, ker sem ga smatral povračilom za svoj modri svet in ker mi teta ni kupila srčka rekoč, da srčki niso za otroke. Med takimi pogovori smo prišli domóv.

Ali ni se končal srečno tisti dan. Popóldne Dimke nisem gnal na pašo, ker so se bali, da zaspim na pašniku. Z očetom sva sedela poleg ulnjaka in »pasla« buče. Tu se je pripetilo, da je sedla jata vrabcev v naše prosó, ki se je bilo že vlátilo na njivi za cesto.

»Ej, namerkéja!« jeknili so oče ugledavši nadležne góste in pljunili. »Frančišek, ti si urnih nog. Teci, teci tja za cesto in prepódi šenta vrabjega s prósa! S kamenjem jih!«

Zadirjal sem po tratini, skočil čez ograjo na cesto, pobral kamen... Ali kdo stojí prihuljiv sredi ceste, kdo lenó pika in kavsa v nasuto kámníče? Oj, to je cesarski mož, cestar Rjavec pod klobukom, okrašenim z rmenim dvoglavim orlom. Zleknil se je po konci in me osáto in strašno pogledal, kakor bi me hotel ugonobiti, ker sem pobral kamen na njegovi cesti. Zamrla sta mi o tem pogledu srčnost in veselost, padel je kamen iz róke, potisnil sem klobuk na glavo in, kar so nesle noge, bežal nazaj k ulnjaku. Ko so oče videli, da nisem prepodil vrabcev, po tresli so nejevoljno z glavo rekoč: »Za kmetska dela ti že ne bodeš; v šolo te dam, če bodeš pamet rabil, da bodeš morebiti za gospoda.«

Od tistega dné dalje so vedno nekaj težkega premišljevali, večkrat so me bistro pogledali, globoko óhnili in vzdihnili, prav kakor bi vlekli debelo bruno iz sebe, in pogostoma so mi govorili o ljubljanskih šolah, o gospodih in o čestitem duhovskem stánu. Leto pozneje sem moral v Ljubljano. Takó sta zakrivila tisti Rjavec in pa šent vrabji, da sem se moral učiti in da mi je mnogo prezgodaj minila sreča otroških let.

Národno blagó iz komêndske okolice.

Nabral Andrej Mejač.

I.

Ajdovski déklici.

podnóžji cerkljanskih planin se širijo temni lesovi, ponosne jelke in smreke, jaki hrasti in močni boróvci porastajo hribe in doline. Po višinah pokriva tla do gléznjev seza-joče résje, a močvirna dolinska tla so prerastena z belim in zelenim mahom. Sredi teh lesov leží samotno górsko selo »Dobrava«. Četrť ure od Dobrave proti zahodu se dvigata dva grička, katerih jeden se zove »Na ogradi«, in drugi »Za ogrado«. Vmes se razprostira prijazna, nekoliko viseča dolin. Tla so ji jako rodovita, kajti na severnem konci te dolinice curí izpod sive pečí bistra vodíca, ki se polagoma poizgublja pod zeleno rumševje, iz katerega rase visoka trava. Národ zove to dolinico: »pri Ajdovskih déklicah.« V časih, ko so molili teh krajev prebivalci še svéte jim bogove, stal je »Na ogradi« ponosen grad. Bil je trden, prostran in višji od najvišje sedanjih cerkvá. V grádu pa je prebival jaki in orjaški Ajd in dve hčerki njegovi. Ajd sam je bil velikan, da malo takih, in lahko bi se meril na velikost, naj bi še živel, z marsikaterim stolpom kake gorenjske cerkve. Pa tudi njega hčerki sta bili po rásti vredni svojega očeta; jačji od marsikateré hóje, obraza očarljivo lepega, očij svetlih kakor zvezde. Krasni so bili njiju lasje, zviti v rmene koderce in prepleteni z dragocenimi biseri. Srečni sta bili déklici, živeči v bogastvu in zadovoljnosti poleg svojega očeta — ali ta sreča ni bila stanovitna.

V deželo je prišel sovražnik kruti Pesjan.

Daleč v svojo deželo, ležečo za devetim mórjem, zvédel je pesjánski kralj o krasnih gorenjskih ajdinjah. Pohotne želje so ga obšle in zarotil se je, da ne miruje prej, dokler ne dobi déklic v svojo oblast. Šel je z veliko vojsko na pot. Povsodi, koder je hodila ta kruta drhal, požigala je, plenila in morila. Čez več let je prišla ta vojska šele na Gorenjsko. Tudi tukaj je vse razdejala, kar se ji je stavilo na pot. Čudni so bili ti ljudje, kajti namesto človeških imeli so pasje glave; vselej pa, kadar so se bojevali, lajali so po pasje. Ko pridejo pred Ajdov grad, naskočijo ga takoj. Ujamejo nesrečnega očeta ter ga razsekajo na stotine kósov. Toda vsi deli njegovega života so takoj

okameneli. In še dandanes ležé okolo »Ograde« bele skale, ki so po pripovedi národovi zemeljski ostanki jakéga Ajda.

Déklici sta se srečno rešili in zbežali visoko góri v planine, kamor niso mogli Pesjáni za njima. To pa je Pesjáne tolikanj razsrdilo, da so razdejali krasni grad do zadnjéga kámena. Dolgo časa sta živeli déklici na planinah. Visoko góri na Krvavci sta sedeli noč in dan in zrlí dôli v nižavo na razdejani grad in na truplo očetovo; bridko sta jokali in točili krvave solze v toliki množini, da je z vrha Krvavca v nižavo pritekel krvav potok solzá — od todí ima gôra še dandanes svoje ime.

Ko sta déklici napósled uvideli, da Pesjánov ni več v deželi, prišli sta s Krvavca nazaj v nižave. Nastanili sta se v konci že imenovane dolinice v otlíni pod sivo pečjo, izpod katere izvira bistra vodíca. Vsak dan o solnčnem vzhodu pa sta obiskávali razdejani grad in okamenele ostanke drážega očeta. Národ kaže še dandanes skalo, ki je od solzá ubogih déklic vsa luknjičasta, kajti na tej skali sta sedeli in plakali vsak dan. V otlíni svoji sta si napravili krasno stanovanje, vsa tla sta nasuli z zlatom in srebrom, katero sta nakopali visoko góri v Grintovcih in ki je bilo le njima jedino pristopno, a steno sta odičili z biseri, ki so jima cveli in rasli na laséh. Národ ji je rad obiskával, bodisi že ali iz radovédnosti, ali iz potrebe. Bili sta jako darežljivi in prijazni. Bolnike sta ozdravljali s čudesnimi zélišči, kmeta sta učili delati, svetovali sta mu, kdaj naj seje ali žanje. Naprej sta že védeli za vsako ujimo ali nadlogo, ki bode prišla; svarili sta ljudi in jih napeljevali k lepemu krepostnemu življenju. Posebni prijateljici sta bili tudi mladeničem in déklicam. Svetovali sta jim pri izbiranji za zakon, in zakon, katerega sta sklenili onedvé, bil je gotovo srečen. Takó sta živeli stoletja in stoletja, rod za rodóm ji je poznal vedno jednaki, vedno neizpremenjeni. Takó je bilo, dokler je bil národ dober. Ko pa se je národ spačil in se je udal raznim pregreham — tedaj sta se ogibali ljudij vedno bolj. V sredi teh pregreh pa so prišli v deželo sveti možje, ki so oznanjevali novo vero v jednega Bogá. Národ je rad poslušal svete može, storil je pokoro in se dal krstiti. Tudi do lepíh déklic je prišel glas o novi veri, vender onedvé, prevzetni, nista hoteli ničesar čuti o jedinem Bógu — zató pa ji je Bog kaznoval in morali sta umreti. Umrlí sta v najlepšem cvetji. Strašan je bil dan njiju smrti in pokópa, kajti strašni viharji so bučali skozi lés in vse zverine so hotele na smrtno mesto. Čili jeleni so izkopali dve veliki gomili in v te dve gomili je položila zverina nesrečni déklici. Volkovi in medvedje so nanosili na njiju trupla

visoko góro prstí. In še dandanes se vidita v Ajdovi dolinici dva gola griča, na katerih ne rase nobena trava. Grička ta sta ukleta, ker pod njima ležita nevérnici.

Toda déklici se tudi vzbudita.

Vsakihi sto let jedenkrat se odpreta gomili in na dan zlezeta déklici. Sédeta in si jameta česati lasé in tedaj padajo biseri, kakor toča na tla. Srečen človek, ki je brez greha in pride tedaj tu sem; lahko si napolni z biseri vse žepe. — Kmalu bode že sto let, ko je o taki priliki zašel neki lovec v to dolinico. Videl je déklici, ko sta se česali in opazoval ji je izza drevesa od daleč. Bili sta takó veliki, da sta sezali nad drevje, krasnejši kakor vsako gorenjsko deklè in biseri prepleteni med koderci so se takó bliščali, da mu je jemalo vid. Bili so debeli kakor drobna jábolka in padali so s táko težo na tla, da se je kar treslo in je zvenelo kakor v kováčnici, kadar tolče najmenj pet kovačev. Ojačil se je in se jima približal, pobral je jeden biser, toda, oj, čudo! — na hip sta se izpremenili déklici v dve odurni grdi črni babi, lasje pa v ostudne dolge kače, iz biserov so pa nastale jako grde velike in debele — uši, ki so lezle proti njemu. Le z veliko težo in z begom se je ubranil ostudnega mrčesa. Bežé proti dômu pa se je tudi spomnil — svojih grehov in pripóvedí starega očanca, ki je čestokrat zatrjal: »da nihče, ki ni brez greha in v milosti božji, ne hódi pobirat biserov k Ajdovskima déklicama!«

II.

O Torki.

I.

Torka je neko nevidno bitje, katero posebno rado nagaja razuzdanim in preveselim predícam, ki se v dolgih zimskih večerih zbirajo po raznih hišah, ne zató, da bi predle, temveč da uganjajo razne burke, da plešejo in se razveseljujejo s svojimi fanti.

Povem naj vam tedaj o Torki nekaj malega.

Pri Raku so se nekega zimskega večera zbrale mlade predíce, kmalu za njimi so tudi prišli tudi mladeniči. Jeli so se veseliti, pili so medeno žganje, in ker je bilo ravno pred pustom, zató so tudi plesali. Kazálo na uri se je obrnilo že čez pólnuóči, toda mladina se ni menila za to, plesala je in pribijala, da je bilo kàj! Kar nenádoma nekdo močno potrka na vežne duri. Gredó gledat in odpirat, toda bilo ni nikogar — vrtéli so se tedaj dalje. Čez malo časa potrka v drugo in ta pot takó močno, da se je stresla hiša in so stekla zazvenčala v

óknih. Vse prešine strah in póluglasno si šepetajo: »Torka je, Torka« ! — Komaj se nekoliko oddahnejo, kar se odpró vrata in v izbo stopi stara sključena baba, ki se vzpné takoj kvišku, da je sezala do stropa. Žugaje s palico pa pravi z zamolklim glasom: »Predíce, ker nečete presti vé, bodem pa jaz!« —

Ta hip ugasne luč, a kolóvrati so se jeli vrteti in so brenčali takó, da je bilo slišati, kakor bi predlo sto predíc. Predíce so od groze do malega vse omedlele in celó najjačji mladeniči so se od strahú tresli. Molili so, toda vsa molitev je bila zaman. Šele ko je cerkvenik z zvonom oznanil novi dan — utihnili so kolóvrati in Torka je izginila. Ko so se nekoliko zavedeli, užgali so luč in sedaj se jim je pokazal tožen prizor. Predívo je bilo kakor od mišij razgrizeno, prêja pa je bila vsa zvozljana in uničena, celó kolóvrati so bili razklani in pokončani: temu je manjkalo pol kolesa, ónemu stopalnice in tretji zopet ni imel vretêna. Tožne so odšle predíce šele ob zori vsaka na svoj dom, in to s potrjim kolóvratom

2.

Neki kvaterni večer so bile predíce pri Podgričniku. Urno so dričala lahka kolesca in gladke niti so tekle iz mršavih kodél skozi vajene prste na brza vreténa. Približala se je že pozna ura in dekleta so se jele odpravljati na odhod. Sedaj se je zasukal pogovor na razne strahove in tudi na Torko, ki je neki posebno kvaterne večere kaj predrzna. Stari Podgričnik, sedêč za pečjo, pripovedoval je to in óno o Torki — toda predíce so se posmehovale staremu izkušenemu možu.

»Le poskusi, katera hočeš, in pústi nocoj vrvico na kolesi in vretenu in videla bodeš, kakó zna Torka présti!« dejal je starec.

Predíce so se smijale in déle so nalašč vrvíce na kolesa in »Górska Mánica«, ki je bila najpogumnejša, dejala je: »O, Torka, ako si takó prijazna, le pridi in sprédi nam kodélje, potem jih pa nam ne bode treba!«

Komaj je izpregovorila te besede, že so ugasnile vse léščerbe samé od sebe, in kolóvrati so se jeli sukati z glasnim hruščem in vriščem. Predíce od groze niso védele, kaj bi počele; le starec za pečjo se je toliko ojačil, da je ugrabil sekiro, ki je ležala poleg njega, in jo vrgel na kraj, kjer so stali kolóvrati. Toda sekira je priletela takoj nazaj in se zapíčila v strop tikoma njegove glave. Ne vem, koliko časa bi bila še predla, naj bi ne bili prihiteli sosedovi, ki so čuli strašni ropot, z lučjo in blagoslovljeno vodó na pomoč. — Sedaj je bilo pomagano, kolóvrati so se ustavili in o Torki ni bilo niti sledú

nití tirú, kam je izginila. Kolóvratom samim se ni ničesar zgodilo, le predivo in prěja sta bila uničena. Matere so pripovedovale to hčeram in še sedaj je ni v našem selu predíce, ki bi pustila kakšen kvaterni večer vrvico na kolesi in vretěnu — boječa se strašne Torke!

III.

Mrtváška maša.

Marsikatero tiho noč, ko že vse spi, vstanejo mrtveci iz grobov in gredó v to ali óno cerkev k maši. Teh ponočnih máš se morajo udeležiti vsi óni, ki se še čistijo v vicah, da zadosté na ta način ónim mašam, katere so v življenji zanemarili ali opustili. Ljudje so čuli že o raznih prilikah ob enajstí uri zvečer véliki zvon, ki je vabil, in ob dvanajstí vse zvonove, ki so vabili vkup.

Bilo je v adventu neko soboto večer. Vinščakova Marijeta je sklenila prihodnje jutro nekoliko prej vstati in iti v cerkev k spóvedi. — Ponoči jo predrami zdajci iz sladkega spanja zvon župne cerkve. Meneča, da vabi k zorníci, vstane, opravi se in hití proti cerkvi. Čudno se ji je zdelo, da vso pot ni nikogar došla, vender mislila je, da so sosedje že vsi odšli in da je ona zadnja. Ko dospé že blizu cerkve, zazvoní vkup, pospeši torej še bolj korake, da bi česa ne zamudila. Jako se ji zdi čudno, ko vidi že od daleč cerkev nenavadno razsvetljeno in ko dospé na cerkveni prag, ne more se prečuditi taki gněči, zakaj cerkev je bila do zadnjega kóta polna.

Ozrè se po ljudeh, in vsi so ji neznani! Sedaj šele zapazi, da nobeden nima glave, da je celó mašnik pred oltarjem brezgláv in da cerkvenik teka tudi brez glave okolo! Gróza jo obide in brez zavestna se zgrudi na cerkveni prag. Ko se zopet zavé, zapazi poleg sebe tudi brez glave svojo že davno umršo sestro, katero spozna po glásu in tisti obleki, v kateri so jo déli v krsto. Sestra jo dobrohotno vzdigne kvišku in ji pojasni vso stvar. Velí ji, naj počaka konca, brž pa, ko bode dal mašnik zadnji blagoslov, obrne naj cerkvi hrbet in beží, kar more; tudi naj nikar ne pobira, ako bi slučajno kaj izgubila. Marijeta bi jo bila rada še kaj povprašala — toda sestra se ji je izgubila med brezglavo množico. Ko se približa konec maše in podelí mašnik zadnji blagoslov, tedaj Marijeta naglo zbeží. Na pokopališči ji pade péča raz glavo — ali ni se mudila jo pobrati. Prišedša domóv pa se je prepričala, da kaže ura šele jedno čez pólnuóci. Drugi dan pa so našli nje péčo na pokopališči na drobne kosce raztrgano, takó da se je komaj nitka niti držala. Kdo vé, kaj bi se bilo šele z Marijeto zgodilo, da so jo bili mrtveci zasačili! —

Poet.

Ko napisal prvo knjigo,
Slab poet se loti druge;
Ves zamaknjen je v besede
Take spravi svoje čute:

Kaj da nimam rumenjakov,
Suhlega zlatá na kupe!
Vsako bi izpolnil željo
Drage svoje, svoje ljube,
Da zavidale v okrogu
Deklice bi to ji druge!

Kaj da nimam drage svile,
Od izhoda preje turške,
Drago lepše bi nakitil
Od danice, soluca, lune,
Da lepoti se čudili
Vsi ljudje bi moje ljube!

Ne zlatá, nì svile nimam,
Revež sem od prve ure!
Bodem pa razglasil hvalo
V pesmih daleč svoje ljube,
Nje lepote glas po méni
Segel bo v dežele tuje!

y.

Nisi še védela . . .

Pómlad je cvéla. Pod lipo dišečo
Skupaj sedela sva jasnega dné,
Nisi še védela, déklica draga,
Tákrat — da ljubi te moje srcé.

Živobeseden ti v lice mladostno,
Tajno v prijazno sem gledal okó;
V prsih za željo se želja budila,
Segel po tvojo sem róko drobnó

V roki rokó! Pač i méni nebesko
Pómladi žarek je v duši sijál . . .
Tóda, gorjé: Na deviški ročici
Videl sem, déklica — prstan svetál.

»Prstanek, prstanek, svetli obróčec,
Lep in umétno kován od zlatá« —
Tího tedaj sem in tožen te vprašal:
»Kakšen pomen li na roki imá?»

V lice dražestno si ti se zardela,
V mé si ozrla se tajno-smejé:
Nisi še védela, déklica draga,
Kaj je trpelo tu moje srcé! —

L. A.

Tri deklice.

V deželi na onkraj morjá
Dekletce je prvo domá.
V dolini čez vrhov devét
Sprehaja se drugo deklét.
Na konci domače vasí
Pa tretje dekletce cveti. —

Nevarno je sivo morjé,
Ne morem čez strme goré.
Do prve, do druge od tod
Nevaren, težaven je hod.
Do tretje ni daleč od nas,
Pogostoma hodim k nji vas.

y.

Iz arhiva.

Povest.

Spisal **Fr. Gestrin.**

(Dalje.)

VIII.

Hüt' dich, mein Freund, vor grimmen Teufelsfratzen,
Doch schlimmer sind die sanften Engelsfrätzchen.
Heine.

ovro ni bil baš óne naravi, da bi takoj vzplamentel za vsako bitje, ki nosi žensko krilo, ali dobro mnenje je imel o ženskah.

Takšni smo končno vsi. — Če pa izgubljam ali morebiti izgubimo to dobro mnenje, krive so zastopnice nežnega spóla samé, ki časih (taki slabi hipi so pri njih sicer jako redki) vender-le preslabo zakrivajo svoje slabosti

Takó je bilo tudi s Kodránom.

Ležal je na zofi, ali v glavo mu ni hotelo, čemu je Olga njemu pripovedovala danes vso spletko s Štipkom.

Ali se mu je s tem hotela zvesta ljubovnica pokazati odkritosrčno, in takó še bolj razplameníti njegovo ljubezen? — Ako bi bilo to, razkrila bi mu bila vso stvar že lahko prej, morda celó predno se je izvršila.

Čemu ni storila tega? — Je li vedela, da se mu bode s tem jako malo prikupila ter si je zbok tega hotela prej zagotoviti njegovo ljubezen? — Zakaj mu je pač sama vse pripovedovala? — Se je li bala, da ne bi zvédel spletke od druge strani, zakaj zvedeti jo je napósled moral? —

Lovro si je moral priznati, da bi mnogo bolje vplivalo nánj, ako bi dogodek z Zgago čul iz drugih ust, nego iz ónih, katera je pol ure prej vroče poljubljal. — Morda bi potem mogel Olgo še ljubiti, ali takó...

Vender, čemu je bila vsa ta spletko? —

Premetával se je po zofi, in brez števila enakih vprašanj se je vsipalo nánj. Jezno je vlekel dim iz smodke, skoro dogorele, in ježno ga pihal v zrak.

Po mostovži so se začuli škripajoči, počasni koraki. Kodrán je spoznal hojo pl. Hagerja.

Stožilo se mu je po družbi, zató je glasno zakašljaj, ko se je približal prihajác njegovim vratom. Koraki na hodniku so potihnili, in za malo časa se je čulo trkanje na duri Kodránove sobe.

»Noter!« zaklical je Lovro in poravnávši se vstal z zofe.

Počasi so se odprla vrata, in še počasneje je stopil v sobo častnik.

»Oprostite, gospod doktor, ako Vas motim; ali dolgočasim se takó, da bi Vas bil že davno poiskal, ko bi bil védel, da ste domá,« govoril je plemič z ónim bajè prirojenim, a menda večkrat priučenim hohnjávím glasom ter upognil nekoliko tilnik v poklon. Hrbet je ostal raván.

»Je li danes zaklet dan, da se mora človek dolgočasiti?« povzel je Kodrán besedo. »Glejte, tudi meni se ni godilo bolje od Vas, in prav veselí me, da ste se oglasili pri meni.«

»Vi ste se tudi dolgočasili? — Saj ste bili na izletu, katerega se je udeležilo več dâm — celó interesantnih dâm, kolikor sem mogel opaziti, ko ste se peljali tod mimo. — No, jaz na Vašem mestu ne bi tožil o dolgem času. Ali pomislite moj položaj! Vse dopóldne sem lazil po vrtu in menda še ničesar mislil nisem, samó klel sem v srci pústi Kot. Nomen est omen! — Napósled je menda vender moja jeza segla do néba, zakaj prijazna sreča mi je naklonila družíco v oskrbníkovi hčeri. Stopil sem k nji, ko je z grêde trgala cvetice za namizno kito, in ji začel govoriti o tem, kar najbolj šegáče občútljiva srca preddvajsetletnih déklic in dozorélíh devíc — o ljubezni. — Uga-jalo mi je, kakó se je deklè zardevalo o mojih besedah, in sam vrag me je zmotil, da sem jo objel okrog pasú in jo hotel pritisniti k sebi. — Ptičica je zavrisnila, zmuznila se mi iz rok in odpršela v grad. Jaz pa sem bil zopet sam. Hodil sem po vrtu in za kratek čas odbijal s palico cveticám dehteče glavíce. Taka je bila moja denašnja zabava,« končal je pl. Hager, »in zdaj trdite še, da je bila Vaša slabejša!«

»Gotovo!« odgovoril je naglo Kodrán ter mu začel pripovedovati svoj denašnji dogodek z Olgo.

Nekateri ljudje imajo slabost, da večkrat čútijo potrebo izpovédati svoje največje skrivnosti. Kadar se jim pa vzbudí ta potreba, ne mislijo, komu se zaupavajo. Da se takšna slabost mnogokrat bridko maščuje, umeje se samó ob sebi.

Vender se tega Kodránu ni bilo bati. V malo dneh, kar je občeval s pl. Hagerjem, spoznal je, da častnika vsaka stvar zanima le tisti hip, ko jo gleda ali posluša, trenutek potem se ne briga več zánjo.

»Takó je bilo!« končal je Lovro svoje pripovedovanje. »In baš, ko ste prišli, premišljál sem, čemu je bila vsa ta komedija, čemu?« —

»Ha, ha, ha,« nasmíjal se je častnik s hripavím smehom. »No, in vzroka niste našli?«

»Priznati moram, da ne.«

Pl. Hager se je zopet zasmijal in sédel na stol ob oknu. Dolgi nogi pa je iztegnil daleč préd se.

»Vidi se Vam, da ne poznate ženskih! — Jaz sicer ne vem, kakęga značaja je Olga, tudi mi ni znano razmerje med njo in lekárnikom na jedni in Vami na drugi stráni, ali kolikor morem sklepati iz tega, kar ste mi ravnokar povedali, prepričan sem, da je bila vsa ta spletká poskušnja, s katero je hotela odstraniti lekárnika s poti, s poti do — Vas. — Vi ne poznate ženskih, dejal sem Vam že. Oné uporabljajo vse, kar morejo, ako so si vteple v glavo, da hočejo kaj doseči. Ako ženska vé, da radi stiskate nje ročico, porabila bode vsak slučaj, da Vam pomoli obé. — Ako vé, da Vam ugaja, kadar poveša oči, povešala jih bode takó očitno, kakor dela igralka, kadar hoče, da opazi to zadnja galerija. — Navél bi Vam lahko še hujših primerov, iz katerih bi se prepričali, da ženska žrtvuje vse, samó da doseže svoj smoter, da ji ni sveta ni čast, ni poštenje, nič, prav nič. Čim lepša, tem strastnejša je v takšni borbi. — Vender jim tega ne štejem v zlob. Čemu tudi? — Pajek nastavlja svoje mreže, da ujame mušico, čemu bi ženska ne smela loviti možá? — Žál, da je mnogo móž, ki se dadé ujeti! Zató pa Vam pravim, ogibajte se ženskih, dokler jih ne poznate! Ko jih bode preučili, ravnali bode, kakor jaz. — Meni je ženska cvet, katerega utrgam, ako mi ugaja. Vi me gledate začudeni? Mari ne smem odtrgati cvetú? — Ako ga ne odtrgam jaz, odtrgal ga bode drug, ki pride za mano, in ako ga ne odtrga nihče, posekala ga bode kôsa, in nikdo ne bode imel ničesar od tega. — Res je, da ima nekatero cvetje trnje, ali kaj to? Ako Vas zbode, pustite je in idite svojim potem! Le neumne véše letajo toliko časa okolo luči, da se osmodé. . . Toda dovolj! Ženske so zvite, in prav delajo! Kdor pa jih pozna, tist jih ne spoštúje. Morda se Vam bode za zdaj, ponavljam, za zdaj, zdela sodba moja prestroga; jaz ne morem za to. Prepričani pa bodite, da se bode spominjali mojih besed in jim pritrjevali. — A zdaj zdravstvujte, in ako nimate drugega opravka, premišlujte besede moje, če se Vam ljubi!«

Leno je vstal, podal Kodránu roko in polagoma odšel iz sobe.

»Čudni, prečudni nazori — in kakó hladnokrvno jih izreka,« mrmljal je Lovro, ko so se zaprla vrata za plemenitim vojakom.

Potem pa je sédel za mizo, oprl se z obema lehtëma óbnjo, položil glavo ob dláni in mislil. Po glavi so mu šumele besede častnikov.

Kar pa je mislil, ni bilo na korist Olgi.

V tem se je razjasnilo nebó, dasi je palo le nekaj kapelj na zemljo. Zrak pa je bil še bolj otohel nego prej.

Ko je Lovro dvignil glavo, jelo se je že mračiti. Tesno mu je bilo v sobi, vzel je klobuk in šel vñ.

Po stolbi stopajoč je premišljal, kam bi krenil. V Lesnice? — Ne, k župánovim nikdar več! — Ali v trg gré vender lahko. — Dà, v trg, k lekárniku! Tam bode še natančneje zvedel vso spletko.

Stopil je hitreje in skoro je bil v drevorédu.

Ko je nekaj časa korakal, začul je človeške glasove. Hotel ni, da bi ga kdo srečal, zato se je skril za visok grm ob stráni.

Kmalu sta se približali dve osebi kraju, kjer se je skrival. Lovro je prepoznal Pavla in Jelico.

»Ti ne véš, Jelica, kakó sem srečen. Ti si moje vse, jaz te obožujem, angelj moj!« govoril je Pavel.

Kodràn se je nehoté spomnil Hagerjevih besed: »Ženske so zvite, in kdor jih pozna, tist jih ne spoštuje«, in se ironièno nasmehnil.

Jelica je nekaj odgovorila Pavlu, toda govorila je takó tiho, da je Kodràn ni mogel razumeti.

Sumnil je Lovro že davno, da se njegov prijatelj in župánova mlajša hčerka ljubita, in veselilo ga je, da se je danes potrdila njegova sumnja.

Zaljubljenca sta odšla počasi mimo grma in Kodràn je že hotel stopiti iz svojega skrivališča ter nadaljevati svoj pot, ko ugleda drugo dvójico bližati se.

Bila sta Olga in nje brat.

Olga je namreè vedela predobro, da ni storila prav, ker se je dopóludne takó nepazno razodela Kodranu, in premišljevala je od tistega nesreènega hipa, kakó bi popravila nepremišljeni svoj korak.

Zaèetkoma je mislila, da bode proti Lovretu uspevala s trmo in ustavljanjem, ali èimdelj je premišljala, tembolj je bila preprièana, da takó ne pojde. Sklenila je torej s priliznjenimi góvori pridobiti si razžaljenega ljubovnika. Česa paè ne vzmore ženska zgovornost!

In ni ji dalo ostati domá. Pregovorila je svojo sestro in brata, naj gredó Pavla spremit in zajedno izprehódit se, dasi jim je bilo po izletu paè malo do izprehoda, najmenj menda nji sami. Ali nádejala se je, da dobode morda Kodrána v Kotu, kajti hotela je èim prej začeti svoj naèrt izvrševati.

Da bi bila vedela, kako ji je bil v tem hipu blizu!

A tega ni vedela in zato je popolnoma hladnokrvno nadaljevala nasproti bratu, kateremu je vse zaupavala, baš ko sta prišla mimo grma, svoj pogovor:

»... Sicer mi ni stotino toliko za dolgočasnega knjigožrca v Kotu, kakor za interesantnega in plemenitega Hagerja, ali Kodràn je gotovejša partija, in treba se ga je držati. Ako bi hotela, lahko ...«

Dalje ni slišal Kodrán. Toda še to mu je bilo preveč. Prebledel je nekaj časa stal odrovenel, kakor kip. Po glavi pa mu je vršelo: »Dolgočasen knjigožrec . . . dobra partija . . . pl. Hager . . .«

Zasmijal se je zamolklo in divjal po pôljski bližnici proti grádu nazaj. Kdor bi ga pa videl, kakó je dirjal in s klobukom v roci mahal po zraku, mislil bi, da je blazen.

Ves zasopel je dospel mnogo pred obema dvójicama do Kota.

Stopil je v oskrbníkovo sobo in se oprostil, da ne more priti k večerji.

Dasi se je delal mirnega, vender se mu je poznala na obrazu notranja razburjenost. Oskrbníkova soproga je gledé na to majala z glavo in opomnila proti svojemu móžu:

»Kakšni čudáki so ti učeni ljudje!«

Sirec ni ničesar odgovoril, le nasméhnil se je nekoliko.

Kmalu potem je vstopil Pavel. Poslovil se je pred gradom od spremivše ga trójice, od katere se vsaj jedna oseba ni vračala zadovoljna domóv.

Ko je zvedel, da Lovreta ne bode k večerji, šel ga je iskat v prvo nadstropje. Ali vrata do Kodránove sobe so bila zaklenjena. Pogledal je skozi ključanično luknjo, ali videl ni ničesar, zakaj v sobi je bilo tema.

Lovro ni prižgal luči. Prišedši v sobo, zagnal se je oblečen na posteljo in strmo zrl pred sé. Nekaj časa od silne razburjenosti ni mogel ničesar misliti; a polagoma se mu je ohladila vroča kri in vsi denašnji dogodki so se mu vrstili pred duševnimi očmi, vse besede, kar jih je danes čul, zvenele so mu znova na uho. — Toliko radosti in toliko bridkosti jeden dan!

A verjel je samó jednim besedam: ónim, katere je čul iz ust plemenitega častnika, in dobro je videl samó jeden dogodek: prizor, katerega je opazoval z Olgo vračajoč se od razvaline nad Sotésko.

Vender zdelo se mu je, da se skrivata za sklepajočim se gabrovim vejévjem pl. Hager in Olga.

Stiskal je hladno dlan ob glavo in čestokrat zamolklo zaječal. Pozno v noč je zadremal.

Skozi odprto okno pa je posijala luna in nje žarki so trepetali po starodobnem pohištvu. Cvrlikanje cvrčkov se je čulo z vrta in hladen veter je nosil vonjavo venočíh cvetic v sobo.

(Dalje prihodnjič.)

Luči.

Spisal Anton Funtek.

XII.

Rupčj prvega reda; samoten potnik v njem. Mimo širega polja v mesečini drdrá vlak proti severu; sicer nobenega glasú. V takem času, ko ondu na stropu brlí svetilka, lega spanec na oči; nehotoma se niža glava; meglene podobe ostajajo v spominu; naposled se razlija, utrujeno teló počiva.

Ali potnik ne spi. Res se mu je povésila glava, oči pa strmé na tla; zatisniti se ne morejo. Premnogo mislij mu roji po glavi, da bi spal. Od vélikega mesta do sedaj se jih ni mogel iznebiti. Tudi se jih ni hotel. Precejšen dar je stisnil v roko izprevodniku, zató da je sam. Nazaj v malojasno minulosť mu hité pogledi; ozira se tudi naprej v bodočnost, katera se toli vabno, takó svetlo razgrinja pred njim, v bodočnost, kažočo mu zláto slobodo, šumno veselje, razkošno uživanje . . . Take podobe gleda rad vsakdo, ali gleda jih najrajši sam. Tuje oči so nadležne; nekatere znajo predobro brati v duši! . . . Skrbno na prsih hrani dragocene popirje, ki bodo vir takemu življenju; nekoliko še — in za njim bode kopna zemlja, ki mu ni dala ničesar. Potem se bode zibal na morskih valovih in se peljal v óni srečni del svetá, kjer ga ne pozná nihče, kamor ne seza roka žaljene pravice. Izgovorjeno je: roka žaljene pravice! Čiste niso roke, na katerih se leskečejo zláti prstani; pošteno ni imetje, shranjeno na prsih v usnjati listnici! Uhajač je, na katerega prežé zaščitniki pravice, in dokler ne stopi na ladjo, hvaliti se ne smé, da ne bi začutil roke, trde, težke kakor železo, na ráme, ni, da ne bi vztrepetal pod besedami: »V imeni zakona!« . . . Brr! Takó miren ni, kakor se kaže; takih mislij ni treba. V dalji vidi prizor, kakeršen mu ne prija: samotno začrnelo zidovje, kamor nikdar ne prisveti luč nebeška, med zidovi pa možá, ki mu je podoben do pičice, možá, ki od iznemoglega srda stiska pesti in preklinja vso to brezumno svojat človeško, ki ne dopušča, da bi si človek koprněč po neomejenem uživanji, na svojo roko in na kvaru drugim — »sobratom« — haha! — ustvarjal življenje . . .

Nejevoljno stresne z glavo in vstane. Takega prizora ne mara; tudi ni treba, da bi ga gledal. Čemu neki te misli? Tedaj, ko je v brezglasni noči stal pri odprti blagajnici ter jemal zavoj za zavojem, bilo jih ni. Da so mu prihajale, zadušil bi jih bil. Ječa! Kdo li ga

spozná? Ali si ni počrnil lās, pristrigel brade, da samega sebe ni spoznal pred zrcalom? Ali se ni umil s čudovitim sokom, da se je nagubalo čelo, da se je hipoma izpremenil v dozorelega moža? Jedino oči so ostale, kakeršne so bile; njih iskrečega izraza ne zabriše nihče. Oprezen je bil in premeten; toli oprezen, da je bil vseč samemu sebi. Précej po zvršeni tatvini — grda beseda sicer! — ostavil ni mestnih zidov, nego čakal teden dnij in še děl v zakotjih, kjer bi ga ne bil iskal nihče, in ondu se je zadovoljno smijal v pest. Na ječo ni mislil nikdar in rógal bi se bil samemu sebi, ko bi mu bile prišle take brezumne misli. Tudi kesal se ni dejanja; saj ga ni zvršil, ko bi ga bilo morda prevzelo bogastvo, nego odločno, prepričan do cela. Kaj dé to, da si je nasul žepe s svojíno bogatega mogočnika, ki prav nič ne bode čutil izgube? Besnèl bode res in koval naklepe proti osebni varnosti ubežnikovi, ali če Bog dá, zaman. Ne takó! Božjega imena ni smeti vpletati v take misli in besede! Pravica božja, pravijo, seza dalje od pravice človeške; poleg tega pravijo, da je Bog brezkončen kakor v kazni takó v dobroti... Ha, dobroti! Ali je bila to dobrota, da je od rane mladosti, ko je toli hrepenel po čistem zraku in živem solnčnem soji, moral prebivati v zatohli sobi, v temnih zamreženih prostorih, zavedujé se, da rojstvo njegovo ni bilo pričetek samó telesni nego tudi duševni smrti; da je pozneje sedèl pri velikih knjigah, ko je le okó videlo nepregledne vrste suhoparnih števil, želje pa so hitele drugam? Ali je bilo dobro, da se je moral pokárjati skopemu gospodarju, ki se ni menil za prešérna poželjenja njegova, nego najprej terjal pokorščine in strogega izvrševanja naloženih dolžnostij? Kletó življenje táko v ónih tesnozamreženih prostorih, ko človek ni človek nego stroj v oblasti druge mogočnejše roke! Živo srce mora otrpniti, dih veselja zastati, kjer se prostira óni neznosni zrak. Suženj je bil dobro dolgo ter posojal najboljše moči nenasitnemu gospodarju. Kar je dobival, nikoli ni plačevalo dela, nikar še ustrezalo potrebam, kakeršnih ima vsakdo, okolo kogar vrè veselo življenje. Prav to je bilo: da ni védel, kakó živé drugi, vztrajal bi bil in jedel kruh, dasi ne zadovoljno, vender ne s solzami; prihajal bi bil v temno sobo rano za jutra in delal, pisal, številit do poznega večera in se zatapljal v stvari, katere ga niso zanimale nikoli, ker niso imele kipečega življenja. Delal bi bil takó, dokler bi ne bil ugasnil mladostni ogenj v njega žilah in osiveli plavi lasjé — ali sam sredi glasnega veselja — vztrajaj, kdor moreš! Ko je prikípelo do vrha, oprostil se je sam. Napósled: kaj je poštenost? Kje nje začetek, kje konec? Poštenost je pójem, sila razsežen. Trgovcu, katerega je služil, nihče ni očital nepoštenosti;

kakor bi se sploh reklo, tudi ni bil nepošten. Ali lokávo je préžal na zadrege trgovskih prijateljev svojih ter uporabljal ugodnosti takó ali takó, da mu je le uspevalo. Ravnanje sevédá, dovoljeno vsakomur! Ali strog нравni sodnik bi sodil drugače in takemu počenjanju utisnil pečat, ki čudovito zvesto spominja na znamenje, s katerim žigosajo nepoštenost . . .

Toda čemu vse to, čemu olupševati izvršeno delo? Ali hoče oprati samega pred seboj? Ali hoče lagati samemu sebi, da se je obogatil po pravici? Zaničljiv smeh mu igra na ustnih: prijatelj, pozna se dovolj; nama ni treba takega slepila! Denar je denar, odkod — komu do tega? Ondu za morjem ne bode nihče vpraševal po njega izviru; tisoč rok se izteza povsod po svetli kovini; nikdo ni toli preprost, da bi dejal: »Prijatelj, stoj! ali pa tudi ni madeža na tem, kar mi nudiš?« Dovolj torej, glavo kvišku, zadovoljen nasmeš na ustna — živila bodočnost, živila zemlja, kjer človek brezskrbno in pokojno uživa imetje svoje! . . .

Dalje drdrá vlak, ali počasneje. Že se v dalji svetijo luči vélikega mesta, kjer je konec dolgi vožnji. Tamkaj bode izstopil samosvestno in ponosno, kakor gré imovitemu móžu. Prešérno bode stopal mimo nadležnih stražnikov, ki se takó sumnivo ozirajo po sléharnem potniku, kakor da je vsakdo hudodelec. To vé, da je tudi v to mesto prinesla brzojavna žica novost: kakó se je v stolnem mestu zvršila velika tatvina; natančno je opisan tat — škoda truda! Njega ne spozna nihče — kdo tudi bi slutil, da je tat ta resni mož, ki se nosi toli močno? Res tolče srce potniku hitreje, lice mu bledí, kolika slabost! Stojéč na obratišču življenja svojega ne smé biti boječ; v poslednjem hipu mu ni smeti malodušno pokvariti in uničiti vsega: minulosti, sedanjosti in bodočnosti . . .

Vlak obstane; potniki izstopajo. Srčno dalje, moški kakor bogatin, ki se zaveda vrednosti svoje! Kakó ga meri tu jeden teh javnih stražnikov; zdajci bode položil roko nánj — nič ni, obrnil se je. Srce utriplje prosteje, prsi dihaajo lože. Kolika gnéča pri izhodu! Sedaj dospé do družega stražnika; nehotoma se zadeneta — kaj je to? Ali ni bilo prav takó, kakor da mu je pala tista strašna roka svinčeno-težko na ráme? Zaman vse junaštvo — zdrzne se od nepopisnega strahú; plašno strmí na ostrozročega možá; čelo se rosí, ko ga merijo té sive očí. Ugleda še, kakó se zasveti v njih kakor žarek spoznanja — stemní se mu; kakor bi sanjal, čuje strašne besede, katerih se je bal toliko, vidi, kakó prihití drug stražnik, sliši zamolklo šepetanje okolo

sebe — zdajci začuti na rokah mrzlo železje -- zadušen vzklik — zaman torej, vse zaman! . . . Res, še živi pravica božja in posvetna; pravica ni prazna beseda: gorje vsakomur, kdor se ne klanja večnim nje zakonom! —

Književna poročila.

V.

Balade in romance.

Napisal A. Aškerc.

Predno hočemo napisati kritično oceno te najnovejše pesniške prikazni na slovstvenem polji slovenskem, zbirke Aškerčevih (Gorázdovih) balad in romanc, ki smo jih že na kratko omenili v tem listu, vidi se nam potrebno, da zaradi denasnjih slovstvenih in ž njimi ozko spojenih političnih razmer slovenskih, označimo najprej svoje stališče, s katerega hočemo govoriti. Mi namreč ne pozabljamo, da izdajemo in uredujemo samó leposloven in znanstven list, nikakor pa ne političnega, in da se zatorej tudi tedaj, kadar nam je govoriti v obrambo napadov, ki se pod krinko leposlovja in znanstva, umetnosti in modroslovja pogánjajo samó za reakcionarne in s temi v najožji dotiki stoječe osebne uspehe, ne bomo spuščali v óno nižavo grdega osebnega „prékljanja“, ki znači „politično“ in na jedni strani tudi „literarno“ delo zadnjih mesecev. „Noblesse oblige“ je bilo do sedaj naše geslo, in to geslo nam ostani tudi dalje sveto! Pod tem praporom bomo govorili.

Goriški „Rimski katolik“ je že dèlj časa takó prijazen, izzivati nas in čestite pisatelje, ki sodelujejo pri našem listu, češ, „na dan vi Zvonovci — na dan s svojimi nazori, s svojo teorijo o krasoslovji in umetnosti — pokazite, kam se opirate, kaj nameravate!“

Na jedni strani se nam ta izziv, ki je v istini mnogo robatejši, nego smo ga mi posneli, dozdeva nekako anakronističen — saj že dvajset let ve vsak razsodni in omikani Slovenec, kaj hoče, kaj namerava, kaj podpira „Zvon“, bodisi „dunajski“ ali „ljublanski“, in kolikrat se je že odgovarjalo takim vprašanjem in napadom! Zató bi lahko dejali: „Sodite nas svojevoljno po naših delih!“ — Na drugi strani pa nosi to izzivanje neko čudno znamenje, ki je pravi „signum temporis“. „Rimski katolik“ stoji v vsem, kakor smo že jedenkrat dejali, zgolj na rimsko-katoliških tleh. S tega stališča presoja znanost in umetnost, národna in socijalna vprašanja, elektriko in ichthyosavra, protozoë in Eifflov stolp. In pri tem presojanju, ali bolje —

obsojanji, saj nič drugega ne čitamo — kriči v jednomer: „Heraus mit dem Flederwisch!“ — i prav takó, kakor naš „gorenjski fant na vási“: „Pa udari, če te je kaj, pa udari!“ In kaj je želja tega lista? Samó to in jedino to, da bi kdáj kdo prišel in dejal: „Pojdi, pojdi ti s svojim Bogom in s svojo cerkvijo!“ Takega nasprotnika si želí rogoborni goriški list, a tu prihaja tudi za dvajset let prepozno. Kakor óni gorenjski „permejdúševce“, takó drží on krívec ali pa bátino za hrbtom, in ko bi se kdo oglasil, sunil bi ali pa udaril, češ: „Glej, ti si me prvi — takóv si, takóv brezverec, bogotajec!“

Dejali smo, da prihaja za dvajset let prepozno! Dà, tedaj bi jih bil našel mnogo odgovornikov, ki jih je porodila in izobrazila prav taka reakcija, kakeršni se dandanes svita. V teku zadnjih dveh desetletij so se duhovi umirili povsod, vse gibanje je prihajalo polagoma, pa vedno bolj je raslo delovanje za mir med národi in duhovi in za ljudsko blagostanje, ž njim spojeno in ž njim pogojeno. Pa glej čuda! Čez dvajset let molí zopet reakcija svojo mračno glavo kvišku. A sedaj je položaj drug in vsaj v tem, kar imenujemo mi svoje slovensko leposlovno polje, v tem preobrat, kakor si ga želí „Rimski katolik“, ni več mogoč. Bogotajstvo se ni ugnezdilo v nas, ampak obzorje se nam je razšírilo, in to obzorje, ki vedno narasta v nas, to „spoznavanje pod ozirom na večnost“, kakor je imenuje Spinoza (Ethik V. L. 30), to ravno znači naše poete novejšé dóbe, in pod njim se vsi vrsté, od njega dobivajo stopinjo svoje vrednosti.

Vender „Rimskega katolika“ v vsem ne moremo obsojati! Fanatizem — ta ali óni — je izrodek vsakega časa. In kje se poraja in pod katerimi pogoji? Duh najde, kar srce išče; razum in čút v jedno spojena porodita — oduševljenje — in oduševljen — navdušen človek je zmožen sezati drugim na dno srca, zmožen razodevati skrivnosti, ki tičé globoko v čutu, v srci, in zopet zmožen jasnemu solnčnemu žarku jednako prijavljati misli, ki jih je porodil duh. Duh in srce! Srce brez duhá pa — v kaki temoti se suče! Čústvom svojim sledéč se borí le zánje, namreč za to, kar je samó — brez duhá — pravim resničnim spoznalo, in v tem se borí za zmote, katere spoznavati mu brani nedostajanje duhá. Srce pa je strastno, zató je strasten tudi bój, katerega je pričelo, katerega bije dalje brez ozira. In ta pojav srčnega življenja je — fanatizem. Takega imamo pred seboj v „Rimskem katoliku“. „Kje je potrebščina „duhá“ večja, nego v filozofiji?“ vpraša nekov pisatelj; „in ravno tu je množica metafizičnih fanatikov nepovoljna — skoro strašna.“ Samó s srcem — brez duhá! A vender s srcem — in zató naj govorimo še dalje z „Rimskim katolikom“.

On želí od nas zvedeti: „Kaj je poezija?“ „Nerazločnost subjektivnega in objektivnega tečaja (póla)“, odgovoril je nekov filozof, in „Rimski katolik“ bode to gotovo umel; mi — ne! Mi le vemo, da je poezija lepo jezikovno

tvarjenje — upodabljanje lepih, estetičnih mislij. Tu nam menda ne bode ugovarjal, toda dejal bode: „Kaj pa je lepó?“ In to želi on že zdavna zvedeti — in sicer le od nas! Tu nam ne bode zameril, ako izpovemo, da nam niti v mislih ni to vprašanje najmlajše filozofične discipline kardinalno rešiti, kakor si on želi, da pa zopet do celega dvojimo, da je je on rešil, ali da je bode rešil. To pa je gotovo: poetje, slikarji, govorniki, glasbeniki — vsi umetniki hodijo svojim pótem — filozofi, estetiki in kritiki pa za njimi, kakor anatomi za telesi — oni ustvarjajo, upodablajo — ti pa režejo in raziskavajo; — zadnji hočejo, da morajo prvi biti taki, kakor jim velé oni na podlogi svojih preparatov — prvi pa le gredó dalje in le dalje, gnani od nedoumnega genija. Nobeden poet ni šel prej, nego je začel peti in lepó peti, na visoko šolo učit se, kaj je lepó. A če so mu bile položile rojenice óno „modro“ cvetko poezije v zibel, katero svežo ohrani takó malokateri, katere duh pa oživlja vsakega — potem je on tudi umen zidar in lastnik ob veliki stavbi, kjer kraljuje lepota, in kjer hišnik pred vhodom ne vpraša: „Ali si pagan, jud ali kristjan, ali rimski katolik?“

Tudi mi Slovenci imamo svoj delež ob tej svetovni stavbi, in če imenujemo *Aškerca*, gotovo ni on zadnji med našimi delavci in solastniki, — ne, postaviti ga moramo med óne, ki prvi zasedajo Slovencem odmerjene prostore. Gotovo nam je težko sotrudniku našega lista peti hvalo, tudi danes ne nameravamo podrobneje ocenjevati posamičnih pesmij njegovih, prihraniti si hočemo to za drugi članek — ali reči pa vendar moramo danes, da so sedaj te „*cunje*“, kakor rači „*Rimski katolik*“ nedosežno duhovito nazivati Gorázdove balade in romance — da so torej sedaj te „*cunje*“, zbrane in spletene, nam krasen „*gobelin*“, na éčgar raznobarvenem dnu gleda naše okó vedno menjajoče se podobe in slike, kakor jih čarata pred nas bajka in pesem. Kdor vzame knjigo v roke — ako njega duh ni prevzet po naših najnovejših prerokih — odložil je ne bode, dokler je ne prečita do konca. Kje tičí Aškerčeva moč? Mi bi dejali: v njega izredni, v Slovincih do sedaj nedoseženi plastiki in v zdravem realizmu — da zdravem — in to ponavljamo ter poudarjamo. Podtikati se nam hoče, da umemo mi in si mislimo v svojem „*realizmu*“ le „*verizem*“ ali „*naturalizem*“. No, tega nam pač nihče ne dokaže, ker zadnjega nismo ni praktično ni teoretično učili — podtakne se pa lahko vsakomur, kar se mu hoče.

Ker se danes več pečamo z „*Rimskim katolikom*“, negoli z Aškercem, samim, bodi nam dovoljeno še nekoliko besed do njega, ker nas je prav v tem naravnost pozval, in pa tudi zató — da ga vsaj nekoliko „*absolviramo*.“

Govoréč nadrobno o Gorázdovih baladah in romancah, navaja „*Rimski katolik*“ pesem „*Anka*“ ter pravi — da ni poetična, da ni lepa — ker ne

vé ničesar o — Bógu. Kakor ga mi umejemo, želel bi, naj bi bil položil pesnik, katoliški duhovnik, potoku namesto tolažila:

»Prva nisi — zadnja ne na svetli!«

drugo tolažilo v šumeče valí, namreč: „Bog ti bode pomagal!“ To je lepó, tudi poetično se dá izraziti, toda mi se osmeljamo dvojiti, da bi takóv konec baladi hasnil; taka, kakor je v svojem stopnjevanju, potrebuje v svojem konci nepričakovane misli — če že ne originalne; óno tolažilo z Bogom pa bi káj takega ne bilo; pesem bi ne izzvenéla takó, kakor sedaj, ko se izgublja v sicer ne novi, ali vendar na nov in nepričakovan način izraženi misli: Solamen miseris, socios habuisse malorum.

Dalje povprašuje „Rimski katolik“, kaj se poreče k besedam iz „Stare pravde“:

»Na puško kreménko naslonjen

Kmet Pásanec pravi, velí:

»Car daleč, a Bog je visóko! ...

V pést svojo odsléj le verjém,

Zavéznik moj — puška je tá!«

ter pristavlja: „Mislim, da ne najdemo še takó rudečega socialista, ki bi veselo ne podpisal nauka, ki ga tu izraža — katoliški duhoven.“ Gotovo! Istina! Toda kmetje so bili in so morali biti tedaj taki — in če jih kdo opisuje, vendar ne bode trdil, da je Pásanec dejal morda: „Možje, pojdimó na bózjo pot na sv. Višárje!“ Koristneje bi bilo to morda zánj, nego bój pod Susedom — a res ni bilo in ni moglo biti res — in če bi bil dejal to Aškerc v svojo balado, to bi „Stara pravda“ ne bila več balada, in Pásanec bi ne bil Pásanec. Kaj pa ko bi Mefisto, jahajoč s Faustom o polunoči mimo vešal, ko bi takrat hudič dejal: „Počakaj, Fauste, počakaj! Mene je strah, jaz ne morem takó hitro za tabo --?“ No, potem bi hudič ne bil več — hudič! — In pa „balada o potresu“! Spominjamo se, da smo čitali nekoč popis groznega potresa v Lisboni. Pisatelj je pripovedoval, kakó so ljudje klečali in molili po cestah in trgih ter javkali in kričali v nebó: „Misericordia! Misericordia!“ A ulice za ulicami so se pogrezale, hiša za hišo se sesipala v mórje. Mi ne vemo, ali je pesnik mislil na ta dogodek, ali ne — saj je popolnoma irrelevantno -- ampak nas pri čitanji te balade ni prešinil tisti čút, kakor je naudal „Rimskega katolika“ -- nam se je videla pesem kakor klanjajoča, resignirano udana molitev nedoumnega, nezaslednega božjega veličanstva. Ne z jezo, ne z nejevoljo, ampak s čutom in s prepričanjem človeške ničevosti nas je napolnila. Da „Rimskega katolika“ ni — tega nismo krivi.

(Konec prihodnjič)

Odgovor na J. Lendovšekove opazke

o moji izdaji Janežičeve slovnice.

Spisal dr. Jakob Sket.

(Dalje.)

56. Krivo trdi g. L., da se more predpretekli čas le od dovršnih glagolov tvoriti, in da bi se moralo torej pravilo v § 333. preurediti. Tuga le opozorim na točko 25. svojega odgovora in na Cvetje 1888. zv. 5. ¹⁾

57. G. L. se jako moti, ako misli, da bi prišlo nekoliko več jasnosti v nauk o slovenskih naklonih, ako bi se razpravljali bolj nalik latinski in grški slovnici. To je pač narobe svet, da bi mi naš kratki in celó umljivi nauk o slov. pogojniku in želevniku uravnali po zeló zapletenem in težkem nauku o lat. in grškem konjunktivu in optativu. Čudim se le, zakaj še niso nemške slovnice pri pouku o naklonih po latinskih in grških slovnica h krenile; temveč narobe, dandanes so se začele slovnice klasiških jezikov v večji meri že ozirati na slovnice živih jezikov (prim. Scheindler, Lat. Schulgramm., str. IX. in X.). Na dalje še opozorim na to, da se v Janežičevi slovnici pri podredju tudi na kratko označi, kateri nakloni nam rabijo v raznih odvisnikih. ²⁾

58. Če tudi Šolar piše, da je: Ali mu dam (= soll ich ihm geben) deliberativen konjunktiv, vendar munista niti Janežič niti Kermavner (Lat. slov. str. 174) sledila. Latinski: „Quid faciamus“ tolmačimo navadno tako-le: „Kaj naj počnemo, kaj hočemo početi, kaj bi naj počeli,“ a zeló redko bi rekli: Kaj počnemo (gl. tudi Miklošič IV. 774). Zatorej nisem dodal in tudi ni treba dodati, da nam rabi *določni* naklon za lat. deliberativni konjunktiv. ³⁾

¹⁾ Tudi jaz si dovoljujem opozoriti gosp. doktorja na dotično opazko svojega protiodgovora. —

²⁾ Na podlagi Huemerjevega predavanja v dunajskem društvu »Mittelschule«: »über Concentration des grammatischen Unterrichtes an den österr. Gymnasien, Wien 1882« trdi Scheindler, da mora biti slovniški pouk jednoten ter nadaljuje: »daher dürfen dieselben Erscheinungen der drei (mi bi rekli: vier) Sprachen, die an unseren Gymnasien neben einander gelehrt werden, nicht nach verschiedenen Gesichtspunkten aufgefasst werden, sollte nicht hiedurch geradezu Verwirrung statt Klarheit in den jungen Köpfen hervorgerufen werden.« Ali ni iz tega jasno, da se mora tudi slovenska slovnica kolikor toliko ozirati na latinsko in grško in naopak? To pa je le mogoče, ako je v vseh šolskih slovnica h tvarina kolikor mogoče jednako razvrščena. Tudi opazke gosp. p. Ladislava, priobčene v »Ljublj. Zvonu« IX p. 697. sqq. pričajo, da je želja moja upravičena. —

³⁾ Miklošič (IV², p. 774.) navaja pri stavku: ali mu dam? Šolarjevo prestavo: soll ich ihm geben? ter prelaga Šolarjev stavek: kako naredim? wie soll ich es machen? —

59. Da bi morali v § 342. (ne 352.) v stavku: „Namenilnik nam služi namesto nedoločnika,“ zadnji dve besedi prečrtati, ni baš potrebno, o čemur se vsakdo prepriča, kdor prebere opazke Škrabčeve v Cvetju IV. zv. 9. sl. ¹⁾

60. Da naj členica „zakaj“ ne rabi v pisnem jeziku namesto „kajti“, to je pa zopet nekaj novega, o čemur drugi inace kakor g. L. sodijo. Opozorim le na Ravnikarjeve Zgodbe in zlasti na Škrabčeve opazke v Cvetju VII. 9., kjer se baš nasprotno dokazuje. Ali tudi Murko, Cigale, Janežič in Bartel dajejo v svojih rečnikih členici „zakaj“ prednost pred „kajti“. ²⁾ — Tudi *tedaj* ima zraven *tovej* svoje opravičeno mesto v našem jeziku; *tedaj* = also, demnach; somit. V zadnjem pomenu navaja tudi Levstik to členico (slov. str. 138).

61. V stavku: „Ni vse zlato, kar sije“ (tako stoji v Janežičevi slovnici § 363., pa ne: kar se sveti), ni stavek: *kar sije*, osebikov stavek, kakor g. L. trdi, temveč *pridevkov*: = vse, kar sije ni zlato = nicht alles Glänzende (was glänzt) ist Gold; gl. Kummer Deutsche Schulgrammatik, 2. izd. str. 176. ³⁾

62. Rés je, da je oblika *suvši* v primeru: „Al' te huda je razrila burja, suvši točo iz nebes širokih“ (str. 254), kriva, toda ne kaže, da bi se moralo namesto nje postaviti *sujé* ali *sujóž*, kakor g. L. misli, temveč *vsuvši* je prav. Levstik sam je pisal v prevodu „Zelenogorskega rokopisa“ *suvši* v pomenu *vsuvši* (= *sesuvši*), in to obliko je sprejel Janežič v Cvetnik slov. slovesnosti (str. 201), kar nam je do cela odobravati. Staročeski se ta stih glasi: „Sesypavši túciu šira nebia“, gl. Jireček, Anthologie, str. 2. ⁴⁾

¹⁾ Kolikor povzemam jaz iz omenjenih opazek, uči g. p. Škrabec le, da ima slovenski nedoločnik dve obliki »z i in brez njega«, ne pa, da nam služi namenilnik namesto nedoločnika.

²⁾ O členici „zakaj“ sodi č. g. prof. Krek (l. c.) tako-le: »Statt ‚zakaj‘, welches ja zunächst eine Fragepartikel ist, sollte in relativer und consecutiver Function lieber ‚kajti‘ gebraucht werden.« —

³⁾ Po tem, kar uči Kummer (l. c.), bil bi stavek: »kar sije« res pridevkov stavek. A drugi slovniki in med njimi tudi Willomitzer niso tega mnenja. Odvisne stavke imenujemo po stavkovih členih, koje nadomeščajo. V stavku: »nicht alles Glänzende (was glänzt) ist Gold«, je pa vendar ‚Glänzende‘ osebik in ‚alles‘ pridevek, kajti ta stavek pomenja toliko, kakor: »nicht jeder Glanz rührt von Gold her«, ne pa: »das glänzende All ist nicht Gold«, kar nima zmisla. — Mej primeri za dopovedkove stavke ima Willomitzer (D. Gr. p. 135) tudi stavek: »Brot und Wein ist alles, was ich zu Hause habe.« Ako je pa stavek: »was ich zu Hause habe« dopovedkov, moramo omenjeni stavek: »kar sije« zmatrati za osebikov stavek. (Prim. tudi Bauer N. Gram. § 138. A.).

⁴⁾ Z obliko »vsuvši« strinjam se tudi jaz; od nedovršnika *suti* pa, kojega ne moremo rabiti namesto dovršnika *sesuti* ali *vsuti*, bil bi pravilen le sedanjikov deležnik *sujé*, *sujóž*.

63. Na koncu knjige pogreša g. L. „zapisnik vseh bodi si gledé na pravopis, bodi si gledé na oblike dvojbenih besed, nalik slovarčku“, ki ga nahajamo v nemških šolskih slovnica. — Na to mi je opomniti, da so novejšje nemške slovnice, kakor Willomitzerjeva in Kummerjeva ponatisnile le isti „pravopisni slovarček“, kterega je naučno ministerstvo za ljudske in srednje šole izdalo ukazujoč, da se mora pravopisje v šolah uravnati po njem. Prejšnje nemške slovnice takega zapisnika, kolikor meni znano, nimajo, in tudi v slovenski slovnici ne more tak slovarček najti mesta, predno ni naš pravopis vseskozi na tanko dognan, vsestranski določen in za šole uradnim pôtem pripoznan. Posebne potrebe pa tudi v tem smislu ne občutimo, ker imamo zdaj dobro podlago v Janežič-Bartlovem rečniku, še večjo pripomoč pa dobimo v slovensko-nemškem delu Wolfovega in Janežičevega slovarja, ki se baš izdelujeta in prideta v kakih dveh letih na svetlo. Gledé pravopisa se mi Slovenci pač ne smemo pritoževati, in na škodo bi bilo razvoju našega jezika, ako bi dali njegov pravopis vkovati v spone uradne. Mi ne potrebujemo posebnega »šolskega« pravopisa, ¹⁾ kakor ga imajo sedaj Nemci v Avstriji (ne govoreč o sedmerih drugih nemških pravopisih izven Avstrije, gl. Oesterr. gymn. Z. 1889. str. 884 sl.), temveč naš pravopis bodi povsod enak, tako v političnih dnevnikih kakor v leposlovnih časopisih, tako v društvenih kakor v šolskih knjigah. V knjigah družbe sv. Mohorja se ravnamo gledé na pravopis in oblike kolikor mogoče po šolski slovnici in po Janežič-Bartlovem rečniku, in ako to storijo tudi druga društva in časopisi, bomo brez dvombe kmalu imeli zaželeno doslednost v naši pisavi, ne da bi klicali višje oblasti na pomoč. »Pravopisni slovarček« bi bil tedaj v naši slovnici zdaj pravi »nonsens«, brez vsake avtoritete in brez uspeha, ker izdajatelj ne vé, ali ga tovariši njegovi pripoznavajo. ²⁾ Sploh pa ne smemo šolskega pravopisa ločiti od vsakdanjega, ki se v časopisih in v nešolskih knjigah nahaja.

64. Moj ocenjevatelj pogreša tudi zapisnik stvarni in besedni nalik »Sach- in Wortregister« v grški in latinski slovnici. — Jaz pa vprašam, zakaj pa nimajo nemške slovnice takega zapisnika? Zató ker je nepotreben! ³⁾ Mi vendar ne bomo na koncu knjige v posebnem zapisniku iskali besede: *ljudje*, *dan*, itd., da zremo, kako se sklanjajo; ali razne predloge in členice, kako se rabijo; ali sklone, deležja itd. itd.

¹⁾ Potrebo pravopisnega slovarčka čutijo menda vsi pisatelji slovenski, in vém, da si z menój vred želé tudi drugi učitelji jednotnega šolskega pravopisa.

²⁾ Zategadelj bi bilo dobro, ko bi se bil gosp. doktor ponižal in povabil tovariše svoje, naj kumujejo njegovemu izdanju Janežičeve slovnice.

³⁾ Bauer, Grundzüge der Neuhochl Gr., pa vendar ima tak zapisnik.

Vsak učenec mora, knjigo le nekaj časa rabeč, slovensko slovnico gledé na razvrstitev jezikovnega gradiva v kratkem na toliko poznovati, da more na podlagi pridejanega »kazala« najti to, česar potrebuje. ¹⁾ — Na dalje pa je tudi opomniti, da bi pravcpisni in besedni zapisnik skupaj potrebovala najmanj dve ali tri pôle prostora in da bi se na ta način knjiga po nepotrebnem podražila, kar bi mnogim baš ne ugalalo.

65. Končujoč svoje opazke izjavlja g. L., »da si je v svesti, da se jezikoslovci ne bodo ujemali z njim v marsikateri reči.« — Jaz se rés v mnogih točkah ne morem sprijazniti z njegovimi nazori, in kakor mislim, na kratko sem tudi dokazal, da so nekteri popolnoma krivi. ²⁾ O marsikterih drugih opazkah njegovih sem izrazil svoje prepričanje, da ne morejo najti prostora v slovenski šolski slovnici, ³⁾ in jaz bi se ne mogel ravnati po njih, tudi če bi imel zopet novo izdajo Janežičeve slovnice za šolo prirejati. Resnično je načelo, slovnica se ima ravnati po jeziku in ne jezik po slovnici; toda tega načela se ni držal v svojih nasvetih g. L., ⁴⁾ tem bolj pa zaslužni naš Anton Janežič, ki nam je stvaril pred več nego 25 leti slovnico, ki nam z nekterimi izpremembami lahko še dandanes prav dobro služi. Celó krivo je namreč mnenje, da bi se bil jezik slovenski v »zadnjih desetih letih« tako izpremenil, da bi ne zadostovala več Janežičeva slovnica. ⁵⁾ Le pogledjte, kako lep in pravilen jezik je pisal »Slovenski Glasnik« ali dunajski »Zvon«; ni ga skoro razločka med tedanjo in sedanjo pisavo! Tedaj ne jezik, temveč naučni način ali metoda se je malo izpremenila, ki zahteva nekaj izprememb in dodatkov v Janežičevi slovnici. Ti zahtevi sem skušal ustreči prirejšajoč novo izdajo. Omenim le, da sem gradivo v Janežičevi

¹⁾ Te želje nisem toliko izrazil gledé na učence, kakor gledé na pisatelje, ki so izvestno včasih v zadregi — temu se ni čuditi pri dandanašnji zmešnjavi — in bi se radi hitro poučili o tej in óni obliki, o tej in óni zvezi, o rabi tega ali ónega sklonu itd.

²⁾ Kot krive nazore je označil gosp. dr. Sk trditve moje: 1) da se besedam slovo, pero itd. končuje deblo na -es, 2) da glagol *biti* nima druge pogojnikove oblike: *bil bi bil*, 3) da se predpretekli čas ne more tvoriti od durativnih glagolov, 4) da se slovenijo appellativa na -um, ako se izpreminja um v *j*, 5) da nam naj besedica *zakaj* v pisnem jeziku ne rabi namesto »kajti«.

³⁾ O vprašanji, kaj more najti prostora v šolski slovnici in kaj ne, velja pač pri-slovica: *Quot capita, tot sententiae*. Jaz sem objavil svoje želje. —

⁴⁾ V mislih sem imel vedno le jezik, kakor se mora pravilno govoriti in pisati. Kajti le po pravilnem jeziku se mora ravnati šolska slovnica. Kakó so pisali in kakó še pišejo razni pisatelji, kakó se v tem ali ónem kraji govori, to učiti je naloga zgodovinske slovnice ter večjih slovarjev. —

⁵⁾ Kdor piše dandanes: *rasten* (rašen, raščen), *pogorén*, *usahujen*, *pisaje*, *pisajóč*, *kupovaje*, od česa govoriti, *pošteni* (namesto *poštenjak*) itd., ter se ustavlja mnogim lepim izrazom in zvezam, s kojimi se nadomeščajo neukretni germanizmi in spakudrane besede prejšnjih pisateljev — zánj se res ni mnogo izpremenil jezik v zadnjih desetih letih. —

slovnici skrčil na celih 38 stranij ter dodal oddelek o „besedah tujega izvira“ in o stihotvorstvu na 22 straneh. Na dalje sem predelal oblikoslovje in popravil v besedoskladju in v skladnji, kar se mi je najbolj zdelo poprave potrebno. Vendar pa še nisem vseh nedostatkov iz Janežičeve knjige odstranil, kar odkritosrčno rad pripoznavam. Tudi jaz si ne pripisujem „nezmotnosti“, in sem hvaležen vsakemu, kdor me prav pouči. Zatorej nikar ne tajim, da je g. L. tu pa tam v Janežičevi slovnici še kako pomoto iztaknil, ktere ni moje oko zapazilo; toda one niso pouku na škodo ter ne bijejo slovenskemu jeziku v obraz.

66. Očite pomote v knjigi so zlasti sledeče: V § 102. op. naj v stavku: »ter si kroji tožilnik *vedno* po živih«, namesto *vedno* stoji: »*skoro vedno*«. — V § 193. str. 107. naj se prečrta stavek: »Šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede«. — Razun tega ni moj ocenjevatelj v glasoslovju, oblikoslovju in v besedoskladju nobene druge pomote dokazal, ktera bi bila kriva in pouku na kvar; temveč on je le tu pa tam kak majhen nedostatek omenil, ki bi se naj po njegovem mnenju odstranil. Tako se naj v § 211. pri priponki *-aj* točke *b.*, *c.* in *d.* v opombo postavijo ter se naj posebej opomni, da pritiklina *-aj* še razun oseb tudi ločila v slovnici, daljavo med dvema ali več stvarmi in tudi druge reči moškega spola pomenja. Isto tako se naj pri priponki *-ak* točki *b.* in *c.* v opombo postavite. Povrh še g. L. večkrat želi, da se omehčanje soglasnikov v raznih izpeljavah razlaga, ali da se naj pouk o tvorbi glagolskih oblik drugače uravna itd. Vsem tem in sličnim željam, ki so količkaj opravičene, lahko v novi izdaji brez vsake težkoče ustrežem.

Več pomot in nedostatkov je zasledil g. L. v skladnji. Popravi se naj sledeče: V § 237. I. c) naj se stavek: »Dobrega ovčarja je ovce striči, ne pa dreti« postavi pod točko *b.* — V drugem odstavku istega § je pravilo o skrčenem stavku nepopolno; naj se po § 374. dopolni. V § 374. samem pa se naj dodane še točka *c.*, da služi jednemu glagolu ali pridevniku več enakih prislovov. — V § 239. 4. naj se besedi »ali velevnik« prečrtate, in stavek: »Boljše drži ga, ko lovi ga« naj se postavi v točko 5. — V § 279. naj se pri predlogu *blizu* točka *b.* prečrta, in pri predlogu *okoli* izpusti stavek: »Bilo je vojakov okoli dvadeset tisoč pod njegovim poveljstvom«; kajti v teh primerih ste imenovani besedi le prislova. — V § 340. 2. b) naj se prečrta stavek: »Lepa je kalina gledati, žarka zočati«, ker rad priznavam, da v tem stavku ne služi nedoločnik za predmet pridevniku, akoravno Miklošič IV. 856 v istem smislu srbsko prislovico: »Kalina je lijepa gledati« navaja. — V § 352. naj namesto: »uzročni ali sklepalni« stoji: »uzročni in sklepalni«, kakor na str. 242. — V § 353. do 358., kjer se razpravlja priredje in priredni vezniki, pustil sem po pomoti

tudi *skrčene stavke* kot vzglede, katerim gre mesto stoprav v § 374. Ta nedostatek pa se pri pouku lahko odpravi s tem, da se učencem najprej priredje razloži in takoj potem na vzgledih po § 374. pokaže, kako iz priredja *skrčeni* stavki nastajajo. ¹⁾ — V § 365. 2. naj se stavek: „Blažena naj bodo tla, koder teče bistra Sava“, prečrta, ker je zavisnik: „koder teče bistra Sava“ prideven, pa ne krajeven stavek. — V § 375. naj se pravilo takó-le dopolni: „Kedar služi glavnemu in odvisnemu stavku taisti osebek ali kedar se odvisnikov osebek nanaša na kako drugo besedo v glavnem stavku, spoji se lahko itd.“

Navedene pomote naj blagovoli čitatelj v knjigi popraviti, predno jo rabi. Hvaležen sem g. ocenjevatelju, da me je opozoril na nje. Ali vprašati moram, kako se strinja s temi maloštevilnimi pomotami smela trditev njegova, da je še v skladnji „mnogo“ ostalo, „kar ne odgovarja jeziku, kakor ga pišemo dandanes in se tudi ne strinja z drugimi šolskimi slovnici.“ Sodbo o opravičenosti teh besed prepuščam mirne vesti slovenskemu občinstvu! ²⁾

67. Razun tega je g. L. v skladnji še marsikaj nasvetoval, na kar se hočem kolikor mogoče v novi izdaji ozirati. Toda marsikteri, če tudi opravičeni želji ne bodem mogel ustreči, zató ker presegajo večkrat okvir majhne šolske slovnice. Šolska slovnica ne more namreč omenjati vsake jezikovne prikazni, temveč ona se le ima ozirati na glavne nauke, a ne na malenkosti in redke jezikovne posebnosti. Vsakdo naj pomisli, da je knjiga namenjena učencem v prvih šestih razredih srednjih šol, ne pa pisateljem! ³⁾

68. Ne morem svojega odgovora končati, da ne bi čitateljev še opozoril na to, kako je g. L. pozdravil mojo izdajo Janežičeve slovnice. Dne 4. maja 1889. je pisal v podlistku „Slovenskega Naroda“: „Z veseljem sem si naročil to knjigo, nadejajoč se, da dobim vendar jedenkrat dobro slovnico v roke. — A žalibog našel sem poleg marsikterih dobrih

¹⁾ S tem ne bo odstranjena zmešnjava, ki se nahaja v tem poglavju; in dvojim, da bo dobil učenec jasen pojem o priredji, ako bo mej primeri čital skoro same skrčene stavke. — Tudi se slovnica nikakor ne more imenovati dobra, ako se mora v njej popravljati in prečrtavati. Resnično je, kar trdi K. Schmidt (»Bemerk. zu Scheindlers Lat. Schulgr.« Wien, 1890, p. 45.): »Der Schüler muss zu seinem Lehrbuch das vollste Vertrauen haben und, was er zu lernen hat, als durchaus unanfechtbar, über jeden Zweifel erhaben, als Dogma ansehen.«

²⁾ V opazkah svojih navedel sem 188 nedostatkov in sicer: 12 v glasoslovju, 48 v oblikoslovju, 45 v skladji in 83 v sklanji. Ne trdim sicer, da so vse moje želje upravičene, reči pa tudi ne morem, da sem navedel vse nedostatke, ki se nahajajo v knjigi. Gosp. dr. Sk. je skušil upravičiti 73 nedostatkov; recinto, da trdi g. doktor v svojem odgovoru povsod pravo, ostalo bi še vendar v knjigi nad 100 večjih ali manjših nedostatkov.

³⁾ Ako hočemo doseči soglasje v pisavi naši, moramo skrbeti, da dobimo normalno slovnico, ki bo ustrezala šoli, a služila v ravnilo tudi pisateljem našim.

stvarij toliko nedostatkov, da bi si ne upal priporočati, naj se uvede ta slovnica v naše srednje šole, ali misliti, da se bodo po njej ravnali pisatelji naši.* — Konečno pa še pravi: „Ni moj namen tukaj govoriti o Sketovi izdaji Janežičeve slovnice, — omeniti sem le hotel, da se tudi najnovejša slovnica ne more imenovati „dobra slovnica“.*

Odkrito izpovem, da me je taka neprijazna sodba ¹⁾ dirnila, zlasti ker vem, da so Janežičevo slovnico vsi starejši pisatelji visoko cenili, in tudi ta izdaja se je na posebno željo nekterih izkušenih učiteljev priredila ter izdala v obliki za šolo primerni. Slovensko občinstvo je bržkone po ti Lendovškovi izjavi sodilo, da sem jaz Janežičevo slovnico pokvaril; ali na podlagi mojega odgovora se lahko vsak sam prepriča, da temu ni tako; dà tudi g. L. ni v svoji oceni nikjer niti skušal dokazati, da sem jaz kaj v Janežičevi knjigi pokazil, temveč on me je na več mestih še le pohvalil, da sem to ali ono pre naredil ali izpustil.

Navzlic ti hudi, da ne rečem, zlohotni obsodbi v „Slovenskem Narodu“, pri kateri se g. ocenjevatelj ni ravnal po Tacitovem pravilu »sine ira et studio*, ²⁾ izrekli so strokovnjaki drugo, boljše sodbo o moji izdaji te slovnice, in visoko naučno ministerstvo je to knjigo z odlokom dné 20. junija 1889, br. 11988 potrdilo kot učno knjigo. Upam, da ne bode moja izdaja Janežičeve slovnice učencem slabše služila kakor poprejšnje; vsekako pa je treba, da se vsi nedostatk iz nje odpravijo, in v to svrhu prosim vse č. svoje tovariše, naj mi s svojimi nasveti pripomogajo, da bode ta knjiga že v naslednji izdaji kolikor mogoče vsestranskim, opravičenim željam ustregla. ³⁾

Dr. J. Sket.

¹⁾ Z ozirom na veliko število nedostatkov, koje sem na svojo žalost zasledil v knjigi, nisem mogel o njej izreči pohvalne sodbe.

²⁾ Zlohotnosti nisem imel pri svojih opazkah nobene; zatò sem tudi pohvalno omenil, kar sem našel v knjigi dobrega in pohvale vrednega. Priznam pa, da me je prišla neka upravičena jeza, videčega, da tudi najnovejša slovnica ne bo naredila konca »babilonški zmešnjavi v knjižni naši slovenščini.« (Ljublj. Zv. IX. p. 381.). —

³⁾ Da bi ustregel pisatelj prihodnje slovnice tem lože vsestranskim potrebam, nasvetoval sem v »Slov. Nar.«, naj bi se ob Vodnikovi slavnosti dné 29. in 30. junija sešli slovenski slovnicearji in učitelji v Ljubljani ter se dogovorili o dvojbenih slovnicih stvaréh. Iz istega namena sem priobčil v »Ljublj. Zv.« opazke svoje in prosil, da izvolijo jezikoslovci in pisatelji slovenski objaviti misli svoje. Veseli me, da sem dosegel kolikor toliko namen svoj. Priobčil je »nekoliko opazk k Janežič-Sketovi slovnici« čestiti in zaslužni naš starosta, gosp. p. Ladislav; odgovoril je na moje opazke g. dr. Sket, dodal je mojim opazkam g. urednik »Ljublj. Zv. marsikatero dobro opomnjo, začel je objavljati gosp. Lekše v listu »Dom in Svet« nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in pismu in, kar je glavna reč, odločil se je odbor »Matiče Slovenske« izdavati časopis »Slovenska Beseda«. Še bolj me pa to veselilo, ako bo prihodnje izdanje Janežičeve slovnice res »ustrezalo vsestranskim upravičenim željam«

Jos. Lendovšek

LISTEK.

»Slovenska Beseda«. »Matica Slovenska« razpošilja nastopno vabilo: Matica Slovenske odbor je sklenil izdajati znanstven list »Slovenska Beseda«, kateremu naj bi bil glavni namen pospeševati razvoj našega književnega jezika ter določiti in utrditi njegov pravopis.

Slovenska književnost zadnjih let nam kaže pri raznih pisateljih v pisavi vedno večjo različnost, celo znanstvene preiskave so izvedle različne zaključke. Ta pravopisna nedostanost dela velike težave pisateljem samim, še večjo pa učiteljem ljudskih in srednjih šol. Da bi se pa v tem oziru dosegla jedinstvo, povabila bode »Slovenska Beseda« vse slovenske jezikoslovce k skupnemu delovanju, da bi z znanstvenimi razpravami in z mirno kritiko sedanje pisave določili prave oblike, odločno pa izpodbijali krive nazore; marsikaj se bode dalo le s samim porazumljenjem uvesti.

Razpravljala se bodo torej v »Slovenski Besedi« vsa vprašanja, tičjoča se slovenske slovnice, katera še niso dognana ali še ne dosti razjasnjena; pri tem se bode določilo, koliko se je ozirati na etimologijo, koliko na zgodovinski razvoj in koliko na fonetiko sedanjega živega jezika. List bode pač odmenjen slovenskemu jezikoslovju sploh, vendar le v toliki meri, kolikor je potreba za rešeni namen. Vse dognane stvari se bodo zbirale, in kadar se bode na podlagi teh beležkov mogla izdati slovenska pravopisna knjižica, tedaj bode »Slovenska Beseda« završila svojo glavno nalogo.

»Slovenska Beseda« bode nadalje pospeševala pravilni razvoj slovenskega besedja v slovarkem oziru in si torej prizadevala k temu pripomoči, da se natančno določijo pomeni besedam, kjer se kaže razlika v rabi, da se bode strokovno nazivoslovje (terminologija) razvijalo po svojstvu in pravilih slovenskega jezika, in da se bode jezik bogatil iz nikakor še ne povse razkritih zakladov národnega govora; v ta namen bode list tudi prinašal iz raznih krajev zbirke takih besed, ki so ali sploh manj znane, ali imajo v različnih krajih različen pomen.

Najpripravnejši bodo v obče kratki spisi, ki se bodo držali omenjenih mej, sprejemale se bodo pa tudi kritike vseh slovenskih knjig z ozirom na njih jezik.

Vse to se bode zgolj stvarno razpravljalo; mirni in stvarni polemiki, katera vodi polagoma k spoznanju resnice, bode »Slovenska Beseda« na razpolaganje; a izključeno iz nje bode vse strastno in osebno napadanje in pikanje, za kar jamči uredništvo, kateremu je gledé tega pridržana pravica, da popravi in zavrže vse, kar bi se ne ujemalo s tem načelom.

Časopisa bode vsako leto na svetlo prišlo blizu dvanajst pól v nedoločenih obrokih, približno jedna pola vsak mesec.

To podjetje je pa le tedaj mogoče izvesti, ako se pridobi dovolj sodelavnikov, ki bi list podpirali z rednimi spisi. Odbor Maticе Slovenske torej Vas, blagorodni gospod, uljudno prosi, da mu obljubite svoje sodelovanje ter v kratkem o tej stvari poročite in izjavite, se li s tem programom sklađate ali, če ne, kaj bi radi pridejali, kaj popravili ali zavrgli.

Urednik listu bode gimn. prof. A. Bartel v Ljubljani, kojemu naj se dotični dopisi pošiljajo.

V Ljubljani, dne 25. aprila 1890.

Odbor Maticе Slovenske.

Ravnikarjeva slavnost. Odbor »Pisateljskega podpornega društva« je sklenil letošnje poletje vzdati spominuško ploščo pokojnemu tržaškemu škofu Matevžu Ravnikarju

na njegovem rojstvenem domu na *Vačah*. Do sedaj je določen za to slavnost, pri kateri bodo sodelovali mnogi sorodniki slavnega pokojnika, 13. dan malega srpana t. l. Pel bode pri odkritju litijsko-šmartinski pevski zbor, slavnostni govor bode govoril g. notar *Svetec*, a sodelovala bodo tudi druga národna društva iz bližine. Pričakuje se mnogo udeležencev iz vseh krajev naše domovine.

Slovanske študije v Italiji napredujejo očitno. Poročali smo že v svojem listu, kakó se italijanski romanopisec in kritik, prof. Domenik Ciampoli v Kataniji, zanima za vsak literarni pojav med Slovani. Nedavno je začel izdajati poseben literaren list pod naslovom »Rassegna della letteratura italiana e straniera« (Izvestja ob italijanski in inozemski literaturi). Ta list je uredovan razumno, trezno in z dobrim ukusom. Do sedaj je prinesel razprave o novejših in sočasnih ruskih pisateljih, dalje o epiki srbsko-hrvaški. Kot vzgled ima prestave ruskih, poljskih in srbsko-hrvaških pesnikov. Zlasti obširno govori o novejši ruski literaturi in svojo razpravo o sočasnih ruskih pisateljih sklepa s temi besedami: »Upajmo, da se bodo ruska in druge slovanske literature skoro bolje spoznale v naši zemlji, da se povečajo simpatije med nami in med tem omikanim, dobrim in plemenitim národom.«

Zgodovina Cerkljanske fare. Spisal *Ivan Lavrenčič*, kapelan cerkljanski, založil *A. Golobič*, župnik cerkljanski, tiskala »Katoliška tiskarna« v Ljubljani 1890., 8, 158 str. Cena nevezanemu izvodu 90 kr., trdo vezanemu 1 gld. Ta najnovejši plod raziskavanj na našem domačem zgodovinskem polju je izšel kot IX. zvezek »Zgodovine fará ljubljanske škofije«, katero že več let sem izdaja znani slovenski zgodovinar in sedanji deželni arhivar *A. Koblar*, ki je poleg spretne g. pisatelja gotovo k temu pripomogel, da je ta knjiga na svetlo prišla v takó strogo znanstveni obliki. Kakor so bili vsi poprejšnji zvezki tega zbornika vzprejeti s pohvalo, takó zasluđuje tudi najnovejši popolno priznanje tudi stroge kritike. V tej knjigi so porabljeni vsi do sedaj znani viri (tiskani in rokopisni) gléde cerkljanske fare in celó oddaljeni notarijatski arhiv v Vidmu je bil v to svrhu pregledan in sicer ne brez uspeha. Tvarina je strogo znanstveno razdeljena in zadosti obširno predelana, pisava je zanimiva in jezik prav lep. Pohvaliti moramo gospoda pisatelja tudi zató, da se je povsod oziral na národovo mišljenje in pripovedovanje ter da je vzprejel mnogo zanimivih pripovedek o posameznih krajih cerkljanske fare. Prav vážno bi bilo, ko bi se moglo dokazati, kar piše Occioni Bonaffons (»Bibliografia storica friulana« pg. 110), da se je znani srednjenemški pesnik *Thomasin von Zerklare* (Tomasino da Circlaria) l. 1185. porodil v Cerkljah! — Zeló poučno knjigo, ki ima med drugim tudi mnogo vážnih životopisnih podatkov, prav tople priporočamo slovenskemu razumništvu, katero mora od vsega srca hvaležno biti trudoljubivemu pisatelju, da je s to lepo knjigo obogatil naše slovstvo.

O tej priliki opozarjamo svoje bralce, da neumorni gosp. A. Koblar izdaje že od lanskega leta »Zgodovinski zbornik«, ki izhaja vsak mesec kot priloga tukajšnjega »Diöcesanblatt« v slovenskem jeziku. Ta malo komu znani list prinaša izvirne listine, tičóce se cerkvene zgodovine Kranjske, in primerne razprave o cerkvenih starinah. Strokovnjakom je ta list neobhodno potreben, zató jim bodi tople priporočen.

† **Ivan Fiamin.** Dné 25. malega travna umrl je opat sv. Jakopa od Palum in župnik v Reki *Ivan Fiamin*. Pokojnik, porojen Istran, pridobil si je s svojimi prevodi na hrvaškem književnem polju mnogo zaslug in lep spomin med književniki. Nekdanji učenec Kurelcjev je nasledoval nekoliko njegov način pisanja. Napisal je: »Radnja čovjeku dužnost i blagodat«; in preložil: Cantuova dva spisa: »Mladić upućen na dobrotu, nauk i rad«, »Poštenjak iliti pravice i dužnosti«, — »Dva govora otca Bourdaloua«, »Dobro i zlo« od Montegazza, »Kršćanske molitve« od N. Tommasea, »Zgode

Telemaka" od Fénelona (izdala matica hrv.), „Ksantipa" od Littrowa, in „Kaja Krispa o Katilininoj uroti". —

Pokojnik je bil vzoren duhovnik in domoljub. Zapustil je med drugimi društvu sv. Jeronima in Matici hrvaški po 1000 gld.; jugoslavenski akademiji in za medicinsko fakulteto v Zagrebu po 500 gld.

Bodi mu blag spomin!

V. —

Baraga svoji sestri. G. Fr. Drenik v Ljubljani hrani zanimiv droben spominski list, katerega je znani misijonar in poznejši škof amerikanski, rojak naš *Friderik Baraga* izročil svoji sestri, ki je nekaj časa živela pri njem med severo-amerikanskimi Indijanci, pozneje pa se vrnila v Evropo. Svojeročna pisava je lepa in karakteristična in listek je napisan v vseh jezikih, katere je Baraga govoril: v slovenskem, nemškem, latinskem, francoskem, italijanskem, angleškem in indijanskem jeziku. Slove pa takó:

»Meine Wünsche bei der Abreise meiner geliebten Schwester *Antonia*.

Angel Boshji naj te vedno spremlja,
Nie verlasse Dich des Himmels Schutz,
Tuta sis et salva in aeternum,
Observez toujours la loi de Dieu,
Nuovo sempre sia il Vostro zelo
Imitate the Saviour's holy lif
Angwamisin mino bimadisin.

Mission zum hl. Joseph in N. Amerika im Juli 1839.

Dein Dich ewig liebender Bruder

Friderich Baraga m. pr. «

Pečnikovo predavanje. V Muzejskem društvu je poročal dné 3. vélikega travna g. *Jernej Pečnik* s Krškega v slovenskem jeziku o svojih prazgodovinskih in rimskih razkopavanjih po Kranjskem. Poudarjal je, da ne bode učeno in sistematično govoril, ker se arheologije ni učil iz knjig, ampak iz praktične izkušnje; zató bode jedino to povedal, kar je sam videl in sam našel. Pred sedmimi leti je začel razkopavati na *Drnovem*, tam kjer je stalo rimsko mesto *Nevidodunum*, ali takrat še ni imel nikakešne izkušnje in ni znal starin po dóbah razločevati. Pozneje je prepotoval vse Kranjsko, del Primorskega, Hrvaškega in Štajerskega in se je prepričal, da je po slovenskih deželah živelo jedno ter isto mogočno ljudstvo, bodisi že keltskega ali slovanskega plemena. Zlasti je vsa *Krška* dolina, od izvira reke, pa do nje izliva, prepolna prazgodovinskih selišč. Najprej so ljudje stanovali po jamah ali pečinah, katerih je vse polno okolo Trébnjega, Krke, Zagradca, Žužemperka, Mirne Peči i. t. d. Navadno so pečine pri vходу z močnimi zidovi zavarovane, v njih pa se nahaja polno pepela, oglja in drugih prazgodovinskih ostankov. Pozneje so si stavili ljudje z nasipi opásana gradišča. Skoro na vsakem griči po Dolenjskem se nahaja táko gradišče, ki je imelo navadno po dva vhoda: jednega na severu, drugega na jugu. Pri vhodih so nasipi vedno zelo trdni in visoki. Lepo táko gradišče se vidi pri *Koritih* blizu *Dobrnji*, ki ima tisoč korakov v obsegu. Še večje gradišče je pri vási *Mačkovec* blizu Dvora, ki je obsežalo najmenj 2000 korakov. Velike naselbine so bile dalje v *Podzemlji*, na *Križnem Vrh*u pri Mokronogu (tam so se našli samó takšni uháni in take igle, kakeršnih ni na Vačah), pri *Vélikem Korenu* južno od Krke (tu je bilo zelo imenitno gradišče), na *Sv. Magdalen*i blizu Šmárijia in pri *Javorji*, kjer se nahajajo grobje popolnoma v pesku zadelani, da se od zunaj nič ne vidijo. Ravno taki grobje so v *Strahovlji* pri Zagorji. Južno od *Sv. Petra* na Krasi se nahaja 16 prazgodovinskih selišč, med katerimi sta najvažnejši *Šilertabor* (ostanki sežganega žita) in *Zemon* (morda stari Terpo?), kamor so se naselili prebivalci

iz previsokega gradišča na hribu Sv. Ahcā. Velikanska trdnjava je bila na hribu *Ulaka* blizu Starega Trga pri Loži. Tu se je našlo posebno mnogo „kolačev“, na katerih so lončene posode „pletli“. Morda je tam stalo japonsko stolno mesto *Metullum*, ker pri vasi Metlje ni nikakega sledu o stari naselbini. Tudi pri *Sv. Katarini* jugovzhodno od Jelšan (v Istri) je bilo znamenito prazgodovinsko selišče.

Po vseh teh gradiščih se nahaja premnogo lončenih čepinj, fibul, zapestnic, odic, koralnih jágod, vrtálek ali vreténec za presti i. t. d. Po nekaterih krajih je vse polno železne pelue (žlindre), zlasti pri Dobrničah in Dvoru, kar spričuje, da je bilo po Dolenjskem mnogo kovačev.

Mrličje svoje so pokopavali ljudje tiste dóbe navadno pod gomile, katerih je po Kranjskem vse polno. Moški imajo navadno ob strani sulico in sekuro, ženske pa, ki so posebej pokopane, razne nakrasnine. V nekaterih gomilah se ničesar ne najde, po nekaterih zeló velikih pa le debela plast pepela. Če je več gomil skupaj, tedaj imajo večje gotovo mnogo starin v sebi, ker so zagrebali bogatine posebej in siromake zopet posebej. Pod neko gomilo se je našlo 220 ogródij. Posebno velike gomile so pri Podzemlji; v njih so se našle zeló lepe zapestnice. Pri Knežaku je blizu 300 gomil in prav mnogo tudi pri drugih notranjskih gradiščih. Gomile se nahajajo navadno na višinah, samó pri Krški Vasi ležé na ravnini. Iz okolice te vasi so vozili mrličje tudi čez Savo na Štajersko stran pokopavat. Poleg celih ogródij se nahajajo tudi grobje sežganih mrličev: moške so navadno cele pokopavali, ženske pa sežigali. Po nekaterih krajih (kakor pri Mokronogu) so le jeden del trupla (glavo ali noge) sežgali, drugo so pa celo zakopali.

Iz poznejše latenske (galske) dóbe nahajamo le sežgane mrličje. Nakrasnine te dóbe so mnogo lepše, nego rimske. Ljudstvo se pa ni nič izpremenilo, imelo je ista selišča in ista bivališča, kakor v prejšnji dóbi, le v omiki je bilo bolj napredovalo in se poprijelo »nove moder«.

Ta dóba je le malo časa trajala in nastopila je potem dóba rimska. Na vseh notranjskih gradiščih so začeli ljudje za Rimljanov hiše zidati in se z zidovjem ográjati, na Dolenjskem se pa to le redko nahaja. Vender je to zidovje različno od rimljanskega in to dokazuje, da so ljudje tudi pod Rimljani živeli dalje po svojih žegah. Še celó rimskega denarja niso potrebovali, ker se ta po gradiščih nikjer ne nahaja, razven v Štmihelu pod Nánosom. Velika naselbina za Rimljanov je bila pri Sv. Lovrenci blizu Polhovega Gradca (morda so se bili prebivalci Nauporta tja góri pomeknili)? Na Solčni gorici pri Igu se ne nahaja nič rimskih zidin, torej ni mogel tam stati rimski vojaški tabor Emona. Rimska cesta je vodila mimo Setičine (kjer je bilo tudi veliko prazgodovinsko, a še ne razkopano grobišče) proti Trébnjemu. Tu je stal »Praetorium Latobiorum« in v njem sta bivali X. in XIV. legija. Civilnih prebivalcev tu ni bilo. Dalje so se našli rimski grobje pri Koritih, Dvoru in Št. Lovrenci. Največ pa je rimskih ostankov na Dornovem. Tu je našel Pečnik že nad 3000 grobov, večinoma sežganih mrličev, samó celih ogródij okolo 500. Najlepši so žgalni grobje iz I. stoletja, ki hranijo v sebi krasne zdele in fibule (do 17 cm dolge). Ostanki mrličev iz II. stoletja so shranjeni brez pepela v lončenih žarah pod debelimi ploščami. Iz III. stoletja imamo slikane grobne kapelice (katerih kalupe je Pečnik pokazal) in iz IV. stoletja cela ogródja. Mesto je propalo okolo l. 390., ker se iz poznejše dóbe ne nahajajo več rimski novci. K mestu so držale tri ceste: emonska od zahoda, crucijska (iz Grobelj pri Št. Jerneji) od jugozahoda, in siscijska od jugovzhoda. Vodovod je bil napeljan 8 km daleč izpod zaselka Izvir pod Gorjanci. Zanimivi so zlasti ostanki rimskih toplic na Dornovem, pri Málnicah (tja góri so se bili bržkone pomeknili prebivalci Nevioduna), pri Čateži, na

šentlorenški góri pri Krškem i. t. d. Visoko góri na Gorjancih na »Zagorevnem kámenu« se nahajajo rimska poslopja, ki imajo pod hišnim pločnikom mrliče pokopane. V Smarati pri Loži se nahajajo rimski grobje, ki imajo po dva ali po tri na zobéh ležeče mrliče v sebi. Ploče so od nabrežinskega kameu in imajo nadpis (z barbar.kimi imeni) na spodnji stráni. — Preprosto, toda zanimivo predavanje so poslušalci glasno odobraval.

O rokopisni zapuščini Davorina Trstenjaka. V slavnostni knjižici: »Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj« 1887. čita se na str. 13, 14: »Razven . . . tiskom priobčenih proizvodov književnih ima Trstenjak še mnogo raznih rokopisov . . . Upajmo, da se . . . gradivu kakor tako pripravi pot do občinstva . . .«

Dobivši končno v roke Dav. Trstenjaka književno zapuščino — ki je po oporoki pokojnikovi sedaj svojina prof. dr. J. Sketa — pregledal sem vse njegove rokopise, prebral jih na skupine in vsaj v glavnem tudi prečital ter morem in smem p. n. občinstvu slovenskemu podati naslednje izvestje.

V Trstenjakovi rokopisni zapuščini so najprej spomina vredne njegove do sedaj zvečine nepoznane pesmi slovenske, »iliriske« in nemške, o katerih se nekaj pač omenja tudi v »Lj. Zvonu« X. 168, 169. O teh pesmih je Trstenjaku pisal Iv. Macun v zasebnem pismu dné 6. prosinca l. 1832.: »Kaj je s Tvojimi ilirskimi itd. pesmami, ki si se . . . grozil, da boš je na svetlo dal? Ali čakaš, da se celo raztepejo in zgubijo, in tudi ostarijo? Ti imaš slovenskih in »ilirskih« izvirnih; spominja se Jablonskega, opata krakovskega, ki je novejšega časa najizvrstnejši česki celo erotični lirik.« — Te pesmi Trstenjakove so malone vse iz njega dijaške dóbe, poimenoma od leta 1837. do 1840., toda neurejene. Pisane so ponajveč na preprostih listih in lističih, nekoliko tudi v drobnih zvezkih zbrane, nekatere na čisto in dogotovljeno, a zvečine le v načrtu; mnogo njih je še nedovršenih, nekaj samó odlomkov, več pobeleženo tudi s svinčnikom, tu in tam že težko čitljivo, časih jedva umevno. Vrsti so lirske in epske; a predmet jim je »ljubav«, nje radost in žalost, pa priroda, prijateljstvo, domovina, junaštvo, zgodovina . . . ter se takó med temi izdelki nahajajo razven pesmij ljubavnih tudi elegije, ode, gazele, epigrami, idile, godovnice, poslanice, domovinke, povesti, legende, balade, romance i. t. d.; med slovenskimi je zajedno nekoliko nabožnih. Po zunanji obliki je zlasti mnogo sonetov. Nemške so nekaj prevodi iz slovenščine in »ilirščine«, nekaj pa izvirne. Vseh teh pesmij, celot in kosov, na število je po priliki: slovenskih nad sto in »ilirskih« do kakih tristo. Vender, to je le majhen del, preostal od pesmij, kar jih je bil zložil Trstenjak dijak. Kajti sam pravi v svoji rokopisni latinski »Autobiografiji«, da je óne pesemske »eksercicije« svoje dné 3. kimovca leta 1840 sežgal »ex impetu melancholiae«, ter bi bil sežgal vse, da ni prišel njega oče, rekši, da bode on popir bolje uporabil; pa tudi sicer že rokopis sam nam kaže te zbirke nepopolnost.

Zatem je v Trstenjakovi rokopisni zapuščini nekoliko njegovih propovedij, slovenskih predik in nemških ekshort. Slovenske té predike je govoril Trstenjak službujoč kapelan v letih 1845., 1846., 1847.; nemške ekshorte pak veroučitelj gimnazijski od leta 1851.—1861. Predike slovenske so te-le: Nedeljske: Adventne (štiri), Po Božiči, Pred Novim letom, Pred Razglā. Gospod., I. II. V. Ned. po Razgl. Gosp., Na Septuagesimo (dve), Na Seksagesimo, I. II. III. V. v Postu, I. V. po Vel. noči, Binkoštno nedeljo, II. IV. IX. (tri). X. (dve) XII. XIII. XIV. XV. (dve). XVI. XVIII. (dve). XIX. XX. (dve). XXII. XXIII. (dve). XXIV. (3. po Razgl. G.). XXVII. (6. po Razgl.) po Bink, Angelsko nedeljo, O Posvečev. cerkev (dve); potem za praznike in godove: Binkoštni ponedeljek, Veliki petek, Brezmad. Spočetje D. Marije, Praznik sv. Jožefa, Vseh Svetnikov (dve), God Sv. Janeza Krst., Sv. Marjete, Sv. Ursule in Sv. Ane; pa še o či-

stoti nasprotni pregrehi in o zavisti in jezi (po jedna). Ali in koliko so té propovedi izvirne, tega sevéda sedaj ne morem določiti.

Dalje se nahajajo v Trstenjakovih rokopisih takozvana *Excerpta*, to so iz raznih starih in novejših pisateljev izpiski o mitologiji, filologiji, geografiji, historiji, etnografiji, in v obče arheologiji. Vsega takšnega gradiva je 1 knjiga 4° do 90 listov, 15 sešitkov 4° po 22 listov in 2 zvezka fol. 23 in 12 listov popisanih. Tiče pa se ta tvarina Indov, Perzov, Feničanov, Egiptčanov, Grkov, Rimljanov, Keltov, Gotov, Germanov, Slavjanov. Tolmač je dakako nemški. Te beležke so sevéda zapisane brez sestava in reda; nego vse je pomešano, kakor je pač zapisovalcu bilo prilike, začrtati sedaj to sedaj óno. Upotrebljeval pak je Trstenjak te beležke najbrž za svoje spise omenjenih vrstij — poleg še drugih podatkov pripošiljanih mu od raznih strani; in takó nam je umevno, odkod ima naš pisatelj toliko in takó raznovrstnega gradiva v svojih znanstvenih sestavkih, in kakó torej v njih navaja knjige, ki pa jih sam ni imel v svoji biblijoteki.

Poleg tega je v rokopisni zapuščini Trstenjakovi ostalo mnogo njegovih znanstvenih, slovenskih in nekaj nemških spisov, ki so pa tiskopisi. Ponajveč so to pač koncepti, pa tudi nekateri dogotovljeni sestavki za tisek, ter so predmeta zopet bajeslovnega, jezikoslovnega, zemljepisnega, zgodovinskega, rárodopisnega in podobnega starinoslovstva; nekaj pa še je iz leposlovja in raznega znanstva. No, ker je vse to, kakor rečeno, že tiskom objavljeno in nam je že znano — po „Novicah“, „Sl. Glasniku“, „Letopisih Matice Slovenske“, „Slovenskem Narodu“, „Zori“, „Vestuiku“, „Kresu“. . . in v posebnih knjižicah: „Triglav“, „Weriand de Graz“, „Pannonica“ — zató nas stvar tukaj več ne zanima in tudi več nima vrednosti negoli ostalina rokopisna. — Pač pa so zanimivi hranjeni snimki ónih spomenikov, na katere se Trstenjak pozivlje v svojih člankih té vrsti. To so namreč risane podobe in nadpisi iz takomenevane rimske dóbe, katere starine je pisatelj dobival iz raznih krajev od raznih pošiljalcev, posnete največ z originalov ali s prosto roko ali po svetlopih, nekaj pa jih je tudi iz Mucharjeve izdave. Največ teh snimkov je iz pokrajini nekdanjega Norika in stare Panonije, nekoliko pa tudi od polabskih Slavjanov. Iz južnih krajev so podobe in nadpisi (kolikor nam javljajo pristavljene opomnje) od Siska, Karlovca, Varaždina, Sabarije, od Gradske okolice, Maribora, Ptuja, Rogatca, Črešnjevec, od Konjice, Tinja, Stranice, Slo. Bistrice, od Celja, Žalca, Laškega, Sevnice, mnogo od Gosposvetskega polja in okolice, od Celovca in še od drugod. Kakor je znano iz priobčenih razprav, tolmačil je Trstenjak té spomenike v „rimskoslovenske“.

Končno je v Trstenjakovi ostalini še nekaj njegovih pism, namenjenih raznim ljudem, po nekoliko samó zasnovanih, po nekoliko pa tudi dovršenih, katera pa je menda bil zopet prepisal na čisto za dotičnike. Navadno govori v njih o stvarih književnih in znanstvenih; takó n. pr. posebej ob odnošajih med „Kresom“ in „Lj. Zvonom“ i. dr. — In sicer se je ohranilo tudi precej pisem (dopisov), ki jih je bil Trstenjak prejel od svojih znancev in prijateljev, osebnih in književnih, in to od Slovencev, Hrvatov in Nemcev.

(Konec prih.)

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrta leta 1 gld. 15 kr.

Za vse avstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**.
Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna tiskarna« v Ljubljani.